

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost.

VLASNIK I IZDAVATELJ:

„HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO „NARODNA PROSVJETA“ ZA ISTRU U PAZINU“.

Izlazi koncem svakog mjeseca. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

SADRŽAJ: N N N N N N N

- Uzgoj ponosa.* — Bacić.
- Prirodni opis Istre.* — Prof. Nikola Žic.
- Tri suze.* — Crvenko Bijeloplavić.
- Pučka škola i poljodjelstvo.* — J. G.
- Učitelju se preostro sudi.* — Iz „Hrv. učit. doma“ (Dr. J. T.)
- Klodić o hrv. književnosti u Istri.* — Z.
- Bjež'mo dalje.* — Spj. Crvenko Bijeloplavić.
- Pomagajte nam!* — Medvedić.
- Pitanje školskih zgrada u općini Buzet.* — Sepić.
- Školski ljetopis.* — Z.
- Stalno popunjavanje učiteljskih mjesta.* — J. M.
- Analfabetizam.*
- Vjesnik.* — Književne obavijesti. Lične i školske vijesti. — (Omot.) Razpis natjecanja. Preplata.

Razpis natječaja.

1. za mjesto učiteljice III. reda na troirazrednoj mješovitoj školi u Nerezinah sa talijanskim nastavnim jezikom;

2. za mjesto učiteljice III. reda na dječackoj pučkoj školi u Malom Lošinj u sa talijanskim nastavnim jezikom.

Tim mjestima su skopčani dohoci označeni u pokrajinskom školskom zakonu od 5. lipnja 1908. br. 32.

Molbenice imaju se podnesti službenim putem ovom u. k. kotarskom školskom vijeću u roku do 19. svibnja 1909.

C. k. kotarsko školsko vijeće.

Lošinj, 17. travnja 1909.

Pretplata za god. 1909.

Beraenda Ivan, Pidan	5'—	Motika Josip, Pazin	5'—
Bonefačić dr. K. M. Lošinj	5'—	Nožić Ivan, Livade	5'—
Brčić Srećko, Zrenj	2'50	Omahen Ivanka, Hrušica	5'—
Grašić Josip, Beram	5'—	Opća p. škola, Sr. Karlovci	5'—
Gržinić J. Krings, na račun	4'—	Parčić Kate, Dobrinj	5'—
Hrv. Čitaonica, Kastav	5'—	Prof. Ivancić,	2'50
Hrv. Čitaon., Mali Lošinj	5'—	Poglavarstvo upravne općine Đurđevačke	4'—
Ilešić dr. Fran, Ljubljana	5'—	Radoslović Ivan, Ilovik	5'—
Jakac Jakov, Kastav	5'—	Rajčić August, Opatija	5'—
Jelušić Rajmund, Berseč	5'—	Smoković Ante, S. Vlčinat K	5'—
Katarinić Fran, Nerezine	5'—	Sprachmann Ivo,	5'—
Kalac Ante, Pazin	10'—	Vrišer Mara, Pazin	5'—
Kinkela Marija, Kastav	5'—	Velikanje pop Jos., Juršići	5'—
Klodić vitez Sabladovski Antun, Tret	5'—	Zahija Savka,	5'—
Kožuh Jos., Celje	5'—	Žmak Ante, Medulin	5'—
Krbavac Franjo, Kašćerga	2'50		
Kraljić Antun, Resika	K 5'—		
Lazarić-Žic Ljubica, Buje	5'—		
Markl Katica, Lovran	5'—		
Matanić Petar, Pazin	5'—		
Medvedić Ivan, Boljun	5'—		
Mogorović Milka,	5'—		

Pretplata za g. 1908.

Corazza Duro, Podgrad	5'—
Mogorović Ivan, Boljun	5'—
Motika Josip, Pazin	5'—
Radoslović Ivan, Ilovik	1'—

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost.

VLASNIK I IZDAVATELJ:

„HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO „NARODNA PROSVJETA“ ZA ISTRU U PAZINU“.

Izlazi koncem svakog mjeseca. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Uzgoj ponosa.*)

Motto: Učitelj, koji samo znanja priopćuje, zanatlija je —
Učitelj, koji značaj obrazuje, umjetnik je.

Colonel Parker.

III. Politika pouzdavanja.

Hoće li učitelj, da pravo uzgaja čovječe dostojanstvo u gojencu, hoće li da se dolično obraća na njegovu »bolju stranu«, ne smije gojenca susretati kao nevjerni tajni detektiv, nego treba da ga susreće sa pouzdavanjem, koje oživljava, sa sugestivnom vjerom u njegov bolji dio.

Nama nije često jasno, kako upliva »ono tajno«, što mi o čovjeku mislimo, na njegovo zbiljno djelovanje, i kako ono, što mi od njega očekujemo, na njegove nutarnje moći dobro ili zlo djeluje.

Ne kaže se uzalud, da se čovjek ne može moralno izgubiti, dokgod samo još jedan istinski vjeruje u njegov popravak. I u ovom smislu vjera oživljava, a ubija dvojba. Stoga je posve krivo, ako primjerice nagovorimo dijete, od koga hoćemo da istisnemo kakovo priznanje, po prilici ovako: »Ali jao tebi, ako lažeš — — —!«

Dapače ako priznanje istine iziskuje preveliku, premučnu pobjedu samoga sebe, neka gojencu učitelj ovako reče: »Ne ću da sada čujem tvoj odgovor, promisli prije dobro, kako je bilo, a ja sam stalan, da ćeš mi onda istinu reći, kako sam stalan, da će sutra sunce izaći«.

Krivo postupa uzgajatelj, ako u ovakim slučajevima resko govori ili grmi pred cijelim razredom, namjesto da olakoti priznanje istine, pa bi mu bili vječno zahvalni gojenci i ljudi.

Pripovijeda se o velikom engleskom pedagogu Arnoldu, da je sve lažljivce neke škole time preporodio, što je svakome do cigle riječi vjerovao. Domala govorilo se u školi: »Arnoldu lagati prostota je«.

*) Dobrotom prijatelja došla mi do ruku krasna knjiga »Schule und Charakter« od dr. Fr. W. Foerstera, privatnog docenta za filozofiju i moralnu pedagogiku na sveučilištu u Zürichu, pak sam Vam iz nje iznio ovaj članak.

D 10
1984 Č-46-B

Fr. W. Foerster upita dječaka nekog engleskog internata, pregledava li učitelj u 9 sati na večer spavaće sobe, da se uvjeri, jesu li po propisu đaci mirni u krevetu, na što dječak odgovori: »Ne. Mr . . . nam je kazao, da kako ne bi funte šterlina ukrao, tako nas ne će ni uhađati«.

Ipak moram spomenuti, da mladi uzgajatelji ne smiju tako daleko ići s pouzdavanjem; to je samo za pedagoga, koji imade jur auktoritete i o kojem gojenci znadu, da je pun pouzdanja u nje ne iz neznanja ili nemara ili naravne prostodušnosti, nego iz viteškoga susretanja.

Kad smo jednom profesoru na učiteljskoj školi u Kopru učinili bili nekakvu »psinu«, pođe ti on po ravnatelja. Ravnatelj, sada pok. Iv. Revelante, upita pred cijelim razredom profesora: »Što su Vam učinili?« Profesor pripovijedaše istinito slučaj, međutim gledaše nas ravnatelj dostojanstveno. Mi objesismo glave i šućasmo. Kad je profesor svršio, okrene se prema njemu ravnatelj i reče mu glasno i svečano: »Gosp. profesore, ja toga ne mogu vjerovati!« Profesor slegnu s ramenima, a ravnatelj uzme »kanu« i pogledav nas još jednom na vratima izađe dostojanstveno iz razreda.

Mi smo ostali zapanjeni i ne vjerovasmo ušima svojim. Većega uspjeha ne bi bio postigao, da nam je svim »nepristojno« dao u ponašanju.

(Slijedi).

Priradni opis Istre.

Prof. NIKOLA ŽIC.

IV. Fliš.

Kada s kraskoga ravnjaka gledamo talasasti flišni kraj, vidimo zelenilo šuma i livada, šarenilo vrtova i polja, mnogobrojna sela s bijelim kućama i crvenim krovom, a oko nas se u krasu bez reda i stalne izmjene nalaze dđci, grmlje, gole visi i bezdrvne plohe. Putniku u krasu već je ugodnije, kad samo vidi flišni kraj, gdje po pristrancima malih i velikih dolina svuda šumi čista i pitka voda i žuri se dolje u potok, uz koji stoji mlin do mlina, — dok u krasu putuje ure i ure tražeći izvor-vodu i vodu uopće. Valovito pješćeničko tlo oko Kopra, na Mirni i oko jezera Čepića pretvorila je koje priroda koje čovječja ruka u mnoge terase, po kojima rodi vino, voće i ulje — sve to znak blagoga podneblja i temelj narodnoga blagostanja.

Ipak ima i u flišu površinâ, gdje vegetacija slabo uspijeva, jer ne kiši svuda jednako i uvijek jednako, a k tomu su također prejake opreke u temperaturi tla. Zbog toga se u flišu češće izmjenjuje krasno obrađeni kraj sa pustim, denudiranim. I upravo po tim pustim predjelima dobila je srednja Istra svoje ime siva, a ne možda zelena, kako bi je mogli krstiti po zelenom bilju; kamen na prostranim površinama je ondje siv; siva boja tla, a ne zelena boja bilinskoga saga, dominira u flišu.

Pješčenik i laporni škrljavac troše se lako mijenjajući lice zemlje i sprečavajući vegetaciju. Od pješčenika upotrebljavaju se mnogo debele i pravilne ploče (macigno) za gradnju, premda one nijesu baš trajan kamen. Još je običniji i rašireniji drugi pješčenik (tassello), koji se veoma lako drobi, jer je razvit ponajviše u tankim naslagama. Voda ga drobi, a kiša tjera po pristranku u dol, gdje razmravljen poput kaše prekrije tlo. To je aluvij, koji u Istri malo gdje sastoji od kršja kao drugdje, nego je velikom većinom ilovast, od razdrobljenoga tasela.

Laporni škrljavac (crustello, umola, hrstelj) je još meći, pače se tako lako drobi, da se raspada uslijed posve lakoga pritiska rukom. Ali je važnije ovo: on je za vodu posve nepromočiv i za to jedino njegove naslage i za suše nose vodu; iz naslaga lapornoga škrljavca izviru sve veće istarske vode — tekućice.

Tlo od lapornoga škrljavca je dobro za obrađivanje, ali budući da je vodom preobilatero, često puta je posve pusto, jer ga premnogi potočići preko svake mjere prebražđuju, pa se vegetacija na njemu ne može razviti. Kaošto ima u krasu vode premalo, tako je ima ovdje previše! Tako je n. pr. tlo u porječju Mirne i Raše samo na nekim terasama obrađeno, a moglo bi svuda u flišu biti zgodnije za obrađivanje, kad bi se potočići regulirali (kaošto država na Mirni čini) i kad bi ljudi bili obzirnije uništavali šumu. Kako se zemlja po pristrancima ruši u dol, najljepše se opaža uz željeznicu Trst—Poreč sa viadukta i tunela kod Oprtlja, gdje su dakako ti pristranci također posve goli. U flišu se dakle opaža nekaki *circulus vitiosus*: da je vode manje, bilo bi vegetacije više, a da je više vegetacije, voda bi manje derala i manje zemlje odnosila. Proti tomu pomaže ili zašumljivanje ili reguliranje odnosno najbolje oboje.

Ipak valja spomenuti, da i u flišu ima gdje gdje premalo vode. Svakako je to rijetkost. Fliš ima i previše vode, koja često uzrokuje štete polju, cesti i željeznici. Po brežuljcima voda denudira (zemlju odnaša), a u dolinama akumulira (nanaša). Kod Gračišća se seljaci tuže, da im voda godimice odnaša plodnu zemlju i otkriva bijedno vapnenačko tlo. U motovunskoj šumi pako nanosi voda takova mnoštva zemlje, da od toga drveće štetuje, te valja cijeli i m zemlju odkopavati okolo slabla, prije nego ga posijeku.

Fliš jest dakle cjelina, oprečna krasu, ali i u pojedinim flišnim krajevima ima bitnih razlika kao i u pojedinim kraskim, jer kaošto je teško usporediti plodnu Ploču sa golom Čičarijom, tako je također razlika među milovidnim brežuljcima koparskim i izrovanim krajem pičanskim odnosno studenim brkinskim. Istina je, da su oblici tla od stijenja, ali stvaranje oblika ovisi također o podneblju. U krasu, ali još više u flišu nema morfologije bez hidrografije, a jedno i drugo je teško shvatiti bez klimatologije.

U opreci prema ravnijem krasu flišne su zone uvijek brežuljaste (srednja Istra) ili su srednje gorje nježnih oblika (Brkin). Razlike su između obje zone ponajpače u visini, udaljenosti od mora i u klimi. Brkin je viši, od mora udaljeniji i studeniji od srednje Istre, te je za to ovdje drugačija i skulptura i kultura tla nego ondje.

1. Brkin.

Na SI Istre nad Čićarijom do (kranjske) Reke proteže se smjerom od SZ—JI Brkin. Kod izvora Reke je dosta uzak, prema njezinom glasovitom ponoru kod Škocijana je sve viši, a donekle i širi. Gdje svršava Reka, svršava i Brkin. Po njemu ide i zemaljska granica među Istrom i Kranjskom te Goričkom i Gradiškom. Ovo je pravilno razvito pogorje sa samostalnim nizovima vrhunaca, izrazitim prodolima i razdolima*). Zbog flišnoga sastava svuda su gorski oblici šumom obrašteni i milovidni, a samo gdje se pojavljuje u većem mnoštvu numulitni vapnenac, površina je pustija i izrovana. Kaošto mu je na SI granicom Reka, tako na JZ prelazi u materijsku ulegninu, uzduž koje ide cesta iz Herpelja u Podgrad i dalje u dosta znatnoj visini, kako je već spomenuto (v. br. 3. Nar. Prosvj. str. 56.). 812 m visoki Rt kod Artviža (na vojničko-geografskoj karti stoji Erlberg!) na sjeveru Materije je najviši vrhunac Brkina, odakle mu se bilo naglo snizuje prema JI, tako da tek Starada sa 797 m visine skoro na kraju materijske ulegnine čini opet znatan ispon. Malo sjevernije nalazi se drugo, nešto niže bilo sa Stražom (759 m) nad Tatrama i Karlovicom (772 m), kojim ide cesta, kaošto je često u kraju umjerenih grbina, a na mnogim isponima leže mala sela, prijatne crkve i kapele. S one strane ceste Podgrad—Trnovo ispinje se na istarskoj strani još jedino Studena gora (646 m); bilo je posve nisko, a kod Jelšana skoro posve prekinuto. Tuda je i željeznica odabrala svoj put za Sv. Petar uz Trnovo—Bisticu.

Brkin čini razvođe među Kranjskom i morem, t. j. Rekom i (valjda) Rižanom. Vode strmijega sjevernoga pristranka skupljaju se u pet jakih potoka, od kojih Požerta i Kljunik pritječu Reci u močvarnoj okolini Trnova-Bistrice, dok Sušica i Lukovica sa Padežem na putu prema sjeveru tek iza poduljeg tijeka vijugavim koritom u sjeni šume probijaju u Reku, koja od Prema dalje teče u tijesnoj dolini mjestimice nalik na canjon.

Vodene žile položitijega južnoga pristranka u Brkinu iste su sreće kao i Reka: došavši potok s Brkina do krednoga vapnenca u Čićariji, gubi se i ponire u slijepoj dolini. Takovih vodenih žila sa slijepom dolinom ima među Brezovicom i Novom Kračinom 16, od kojih je svaka drugačija: neke (Brezovica, Obrov, Maleloče i Malobrdo) imaju prostrano, dijelom plodno dijelom močvarno »ušće«, koje se duboko urezalo u kras. Za kiše mnoga od ovih

*) Dolina, koja leži u smjeru gorja, zove se razdol ili dugodolina (Längstal), a koja se proteže protivnim smjerom od gorja, zove se prodol ili draga (Quertal). Dolac je pako kraska osobitost, koju Nijemci zovu die Doline.

dolina naliči na prostrano jezero kao »morsko oko« u Karpatskim Tatrama; većinom pako nose malo vode te su zbog toga i brojni ponori maleni i slabo razviti. Zanimive su te doline: brezovička je najbolje obrađena, odolinska najzelenija, veliko-ločka krajolično najljepša a obrovska najveća.

Smjer ovih ponornica i činjenica, da je izvor Rižana u pećini kod Žanigrada relativno prejak, utvrđuje nagađanje, da je bilo koja a možda i sve ove ponornice u svezi sa Rižanom, ali do danas to nije moguće dokazima ustvrditi kao ni svezu Pazinskoga Potoka s Limom.

2. Srednja Istra.

Srednja Istra sastoji iz dva velika trokuta, kojim su vrhovi okrenuti protivnim smjerom. Među njima se nalazi već prije spomenuti kraski hrbat, koji se kod Buja odvaja od istarske Ploče. Prvi trokut počinje kod Trsta i Pirana a svršuje kod Buzeta. To je koparski dio srednjeistarskoga fliša, a drugi je dio pazinski t. j. trokut od Buja do Vranje i Plomina.

Vode tekućice: Rozandra, Reka, Rižan, Dragonja, Mirna, Pazinski Potok i Boljunčica-Raša neka nam kao najjače brazde ograniče pojedine skupine srednje Istre, kojima opis slijedi.

Gdje Rozandra kod Boljunca probija iz jaruge Botac i protječe prostranu livadu Zaule, međaši Istra politički sa tršćanskim tлом, premda geologijski pripada grad Trst Istri. Neznatna, u svom najvišem isponu kod Prebeneka (236 m) sa Ćicarijom kod Kastelca srasla gorska grbina dijeli nizinu Zaule od doline istarske Reke, koja izvire iz pećine kod Ospa i iza kratkoga tijeka utječe u miljski zaton.

Viša je slijedeća gorska kosa. Kod Poganskoga brda, koje čini razvođe među (istarskom) Rekom i Rižanom, objači do znatne visine kod Tinjana (372 m), odakle je divan pogled na Koparštinu, pak se preko Škofijskoga sedla (željeznica Poreč-Trst) nastavlja dalje i tvori poluotok miljski među Trstom i Koprom. Dolinu pod njezinim podnožjem protječe Rižan, dosta znatna rječica, koja već iz izvora kod Žanigrada dobiva za čudo mnogo vode, a onda pojačana mnogobrojnim pritočicama, žuri se k moru uz Dekane u koparski zaliv u naglom slazu, kakva nema nijedna druga istarska rijeka.

Među Rižanom i Dragonjom ispinje se treća gorska masa sa sporednim dolinama već znatno razgranjena. Kod brežuljka Varda (346 m) nad Kubedom cijepa se u tri grane, jednu srednju, dulju, i dvije vanjske, kraće. Sjeverna grana dijeli se kod sv. Antuna (356 m) ograđajući široku dolinu Cornalunge (Sv. Baldo), a južna se uvukla od Hriba (346 m) nad Truškama među Dragonju i njezin pritok Pinjovac. Srednja grana proteže se sve do svoje najviše točke kod Pomnjana (406 m) kao jednostavan tupi greben, dok se kod sedla Šmarje, kuda vodi cesta iz Kopra u Kaštel-Vener, dijeli u dva

krila među Vandernigom. Kao što su južnjačkoga izgleda pristranci ovih kosa, kad ih gledamo iz Pirana, tako su im divlja i neprijatna bila. Slabo zašumljeno radi žestine bure zimi i žege sunca ljeti ovo je flišno tlo na mnogim mjestima malo plodno. Dragonja skuplja vodu u pećinama Hriba; pod Laborom joj pritječe Pinjovac a kod Merišća Argila i kod Ribile Vanderniga. Ni cesta ni sigurna staza ne prati tijek Dragonjin, jer je osobito u gornjem dijelu silno jogunasta a mjestimice i vodom tako bogata, te se na njoj nalazi do dvadeset mlinova — ni uz koju drugu istarsku rijeku toliko. Kod Kaštel-Venera u prostranoj pašnjačkoj ravnici je već mirnija, ali se naskoro gubi oslabljena mnogobrojnim kanalima piranskih solina i tako nečasno svršava svoj život.

Prema bujskomu krasu i Mirni su oblici tla umjereniji, blaži. Pješčenički kraj, što ga siječe cesta iz Momljana u Kubed, sličan je Brkinu, jer ovdje kao i tamo mnogi potoci s fliša tekući prema bujskomu hrptu na isti način odmah poniru, čim dođu u Kras. Među njima je znatniji potok jedino Malinska kod sela Čepića nedaleko Šterne, koji se kod ponora u vapnenačko podzemlje kadgod pretvori u jezerce. Zanimljiviji je kraj oko Krasice, Grožnjana i Kastanje prema dolini Mirne, najduljoj od svih prodoli istarskih. To joj ime pripada punim pravom, jer joj je slaz od izvora (35 *m* nad morem), do ušća (30 *km* daljine) samo 1‰: Mirna teče tako mirno, pače lijeno, da je za splavljenje drva valjalo regulirati njezino korito. U gornjem tijeku protječe do kupališta sv. Stjepana dosta tijesnu dolinu i prima kod gradine Pietrapellosa pod Mlunom (318 *m*) Bračanu, koja pritječe iz Sočerge. Niže Svetog Stjepana širi se hrastovom šumom i travom obrasla dolina primajući s lijeve strane mutnu Butonegu, koja Mirni privodi vodu od zabitnih i teško pristupačnih krajeva, iz Račica, Draguća i Grdoga Sela. Radi slabih puteva, prevlažnoga i ilovastoga tla često je puta putovanje u ovim stranama upravo nemoguće a uvijek neugodno. Butonega sa svojim sjevernim pritokom Račice zatvara s Mirnom i njezinim pritokom Fiumerom svoje vrsti otok — izolirani masiv čunjasti Vrh (398 *m*), koji je slabo vezan kod Prodanâ sa »kopnom« Draguć, gdje je u isponu istoga imena najviša točka (504 *m*) istarskoga fliša.

Buzetska uvala, nalik na školjku, sastoji većinom od lapora, a protječe ju na SZ Bračana a na jugu Mirna. Gradić Buzet leži usred uvale na osamljenom brežuljku, koji počiva na vapnencu. Zbog neprestane izmjene sad ovoga sad onoga kamenja — mekoga lapora, tankoga pješčenika i tvrdoga numulitnoga vapnenca — modelirala je voda cijeli ovaj kraj različito, nepravilno, negdje više negdje niže, tako da je orijentacija dosta teška. Sačuvali su se pače i neke vrsti ravnjaci: na pr. Vrh, Sv. Lucija kod Roča, Kobiljak (348 *m*) nad Kotlama i brdo sv. Antun (491 *m*) nad Cerovljem. Ipak ostaju vrhunci u zavojitoj grbini među Butonegom i Pazinskim Potokom skoro u

istoj visini, a tek kod Kaldira nad Motovunom, koji leži kao i Buzet na osamljenom čunju (277 m), spušta se bilo prema dolini Mirne, dok se na protivnoj strani kod Oprtlja odmah opet diže do visine od 421 m.

Istočno od Pazinskoga Potoka prema Čepićskoj uvali još je fliš jače razrovan vodama, koje otječu u močvarnu okolinu Čepića. Zbog razlike u visini razvilo se razvođe bliže uz Pazinski Potok, gdje se kod Paza nalazi i najviši vrhunac Gardini (498 m). Na jugu od ceste Cerovlje-Vranja pojavljuje se samo meki lapor i tanki pješčenik te je erozija veoma znatna. Djelovanje vode najbolje se može promatrati na putu iz Golgorice u Krbune: u mola je tu jedna do druge. Na granici fliša i Ploče, na putu iz Pazina u Plomin stoje na vapnenačkoj podlozi a u pješčeničkoj okolini kao tvrđave gradići Lindar, Gračišće i Pićan, odakle se lako može pregledati brežuljasti gologorički kraj, raščlanjen sa duboko urezanim riječnim koritima, sve do Boljuna i grbine Učke. Od Boljuna kroz jezero Čepić do mora teče Boljunčica-Raša, najznatnija istarska razdol i skuplja vode svega ovoga flišnoga kraja, što je na istoku od Pazinskoga Potoka. Gornji je tijek Raše, ili kako narod kaže: Boljunčica, prava opreka donjemu. Gdje se njezini pritoci iz gologoričkoga kraja združuju, poplavljuju prostranu močvarnu livadu (t. zv. Rakita), a tek što Raša dopre do vapnenca, dolina joj postaje duboka i uska, vruća i tiha, mrtva i nenaseljena; osim nekoliko mlinova nema u daljini od 16 km nigdje kuće, a tko ljeti ovamo zađe, znade, što je vrućina i žeđa još bolje nego oko donje Mirne. Ne diše mnogo slobodnije putnik ni onda, kad iza mnogo zavoja dopre dolinom do Barbana, gdje se dolina širi i sa Krapanskom združuje u Raški konal, koji je morski rukav ali zatvoren kao jezero. Samo je jedna velika promjena: putnik osjeća u konalu morski dah i vidi bistro more, koje mu više prija od mutne Rašine vode. Opisom vodâ (hidrografija) i mora (oceanografija) zajedno sa opisom kvarnerskoga otočja zanimat ćemo se u dva slijedeća broja, izašto smo letimice pregledali morfologiju kopnene Istre.

Nastavit će se.

Tri suze.

Bila je lijepa kao raj, a dobra kao duša. Više čela crnile se sjenaste i guste šume, a iz njih širio se miomiris šarolikog cvijeća. Biserne kapljice rose spuštale se niz njezarce kao đerdan od alemova, strojni stas opasan pojasom srebrenastih rijeka i potoka, a grudi da puknu od silne vatre. Pjesnici pjevali joj slavu, a hiljade sretnih sinova dizali kape i pozdravljali je: Lijepa naša...!

Od istoka sunca do zapada njegova bilo joj nije slične u ljepoti i dobroti. Sav ju je svijet motrio s udivljenjem i zaviđao joj sreći...

I gle jednoga dana posija davao zlo sjeme u neke duše i one uprle, da krasnicu predobiju za sebe. Isprva puzali iz daleka i vrebali na svaki mig njezina oka. Pod pla-

štem prosvjetitelja i dobrotvora počeli joj udvarati i pobjedonosno kliknuli, kad im je uspjelo, da svojom poganom nogom koraknu na njezino krasno tlo. A ona prostodušna kô što jest, nije prozrijela njihovih paklenih snova . . .

Kao zmiје plazili su po njezinu tijelu, proučavali njezine ranjave pete, oštrili mačeve i nabijali puške, — dok ne riknu jednoga dana bogumrsku psost: Sada si naša!

Sinovi njezini mašiše se listom oružja, ali se presenetiše, kad opaziše na pragu svoje vlastite kuće tuđina, gdje vitla mačem i stište u pesnici ključe vlasti . . .

U grudima pucalo im srce od bijesa, većkrat su se dizali, da obrane grudu svoju, i padali . . . padali krvavih glava u more boli i očaja . . . a nemili tuđin šiba . . . reže . . . sječe . . .

Jedne noći, kad je naša majka zemlja stenjala pod udarcima oštrog biča, njezini sinovi, da ne budu vidoci mučeničkoj smrti patnice majke, odmaglili kano plave svjerke nekamo preko mora u zemlju silno daleku . . .

U daljini odmijevali su njihovi brzi koraci, a daleko za njima razlijegao se jecaj majke Hrvatske — i kroz gustu tamu krijesilo se iz njezinih očica nešto kao biser . . . kao zvijezda . . .

Suza boli . . .

Pod crnim kulama okrutnika i silnika ovoga svijeta, što se dižu na humcima zemlje naše, kao pakao zijevaju tamnice grozne . . . U njima je dugo vremena čamila svaka pravica božja i ljudska.

Jednoga dana uvidi premudro božje oko, da će svijet bez pravice zlo i naopako.

Sadite dolje! — reče Bog anđelima svojim — otvorite tamnicama vrata i pustite pravicu u svijet, neka žive . . .

Iznemogla sama našla se najednom pravica nasred naše mukotrpne zemlje i nije znala, kamo će . . . Da zakuca na vratima bogataša, ismijali bi je i otjerali . . .

I tako nam se skloni u pitome kolibe našega naroda, koji ju dočekao kao ozebao sunce . . .

Svako večē, kad su se naše pobožne obitelji okupljale oko vatre, ona im je pripovijedala svašta i učila ih, što Bog i dobri ljudi hoće . . .

Malo po malo počela prodirati u hrvatske kuće neka nova svjetlost i sve se stalo buditi diljem i širom. Svijet se kupio u goleme narodne čete dizao šake i grozio se silniku, koji je još gušio našu majčicu zemlju. Pred svijetom nosila je barjak pravica sama.

Zlikovci uvidjeli, da je jalov posao proti pravici lomiti koplja, i klonuli . . .

Izmučena majka naša rasklopila očice i iza teške bolesti prvi put pogledala voljko u bijeli svijet božji . . .

Pred njom silne hrpe naroda, blaga lica i meke duše, dižu kape i sve klikću od veselja. Navrh gora krijesovi bukne, u dolini tutnje mužari, a narod opojen nekim velikim osjećajem pjeva pjesme miloj slobodi.

Diže se s ležaja majka Hrvatska i prebrojiv ljude, što su se veselili, zastre najednom rukama snuždeno lice . . .

Kroz okanca, što su virila između prstića njezine ruke, zakrijesi opet nešto kao biser . . . kao zvijezda . . .

Suza tuge . . .

Lijepo je jutro. Nad Velebitom pomalja se zora i budi svijet. Stado vodi pastirče i pozdravlja pjesmom hrvatske gore, u kojima se bude vile hrvaticice i nižu pjesan novomu danu.

Nedjelja je . . .

Mlade Hrvatice, kićene i lijepe, trgaju po izbor cvijeće i pletu kitu za svoga vojna . . .

Kao glatka ploha pružilo se more u daljinu i u širinu, a daleko u moru silan se brod puši i približava kraju.

Na njemu se viju šaroliki barjaci, a krasno nedjeljno jutro razasiplje diljem i širom zvonku pjesmu i skladnu svirku, što se ori sa palube broda . . .

Mili Bože, što će biti . . . !

Sve što je hrvatsko, grne na žalo i čeka brod. Već je blizu.

Najednom iz tisuću junačkih grla grmnu mili hrvatski pozdrav sa obale i poleti u susret bratskomu pozdravu s broda . . .

Hrvatski sokolovi, koji su dugo vremena čamili u tudini, nevoljni i tužni, vraćaju se veselo u naručaj domovini svojoj . . .

Poput gore razlio se našom cijelom domovinom orijaški talas slavlja i veselja . . .

Braća se grle i u lice ljube, a hrvatska sretna majka širi ruke i okuplja na svoje mekano krilo sve . . . sve . . .

U njezinu oku zasja opet sada nešto kao biser . . . kao zvijezda . . .

Suza radosti . . .

U sjaju ote suze, koja će jednom neotklonivo zasjati u oku slobodne majke Hrvatske, svi ćemo se Hrvati topiti . . . rajiti . . .

Crvenko Bijeloplavić.

Pučka škola i poljodjelstvo.

Što je djetetu za tjelesno njegovo življenje majčino mlijeko, to mu je pučka škola za duševnu njegovu naobrazbu. Pučka škola ima mu dati takovu temeljnu pouku, da postane korisnim članom čovječje družbe. Zaisto je svaki napredak kao i opstanak pojedinca čovjeka, a uslijed toga i cijeloga naroda, odvisan od dobrog uređenja pučkog školstva. Nije zato ni čudo, ako se svi napredni narodi upravo natječu, kako bi bolje uredili pučko školstvo, da što bolje odgovara raznim potrebama pučanstva.

Nije tome mnogo godina, što istarski Hrvati uživaju blagodat pučkog školstva; moramo se dapače potužiti, da ima i danas još veliki broj hrvatske djece u Istri bez školske obuke. Nije to krivnja naša, već onih, koji misle, da su dužnosti jedino za podanike, a ne i za poglavare.

Istina je, da je pučka škola opća, a to znači, da je za sve stališe: i za djecu poljodjelaca i obrtnika i trgovca i građana i učenih ljudi, bogatih i siromašnih, ali je ovo načelo, da bude pučka škola praktična, opće pripoznato i od svih slojeva i naroda opće zahtijevano. I baš od nepraktičnosti boluje ljuto naše pučko školstvo u Istri, što se ja ne žacam istaknuti; otkrijajmo si rane i pregledajmo ih, ne bi li im našli brzoga i uspješnoga lijeka.

Čuli smo često puta tužbe roditelja: »Otkada nam djeca hode u školu, nemaju više veselja ni za blago ni za radnje na polju. Kad ih šaljemo na pašišta ili na oranice, počmu se ispričavati sa školskim domaćim zadaćama. Ako izađu iz pučke škole sa odličnom svjedodžbom ili srednjom, onda misle odmah na razne službe, samo ne na poljodjelstvo; pogospodit bi se htjeli, a poljodjelstvo im je nešto omražena, niska. Šta će biti od našeg gospodarstva!«

Ovakve tužaljke nijesu bez temelja, niti ih mi smijemo prezrijeti. Dok boravi seljačko dijete u kući svojih roditelja, vidi samo poljodjelstvene poslove; čim pako stupi u školu, otuđuje im se (poljodjelskim poslovima), a kroz šest godina, što polazi školu, otuđi se sasama zašav u novi život, koji nije srodan onome poljodjelca i gospodara uopće. Zato je posve naravski, da izgubi veselje do stališa, iz kojega je niklo, jer ga pučka škola, kakova je danas, nije znala niti smjela po sadašnjim propisima za to zainteresovati. Ono primitivno znanje, što ga je dijete — primitivnim putem dakako — steklo kod kuće, gubi na neki način u sadašnjoj pučkoj školi, pa kad dovrši šest, odnosno osam godina škole, nije bolje što se tiče smisla za poljodjelstvo, zbog čega se porodi u njemu — u mladiću — nezadovoljstvo, pa da se riješi težačkih radnja, bježi u svijet. Očinska kuća oskuđuje za tim na radnim silama, a o poljodjelstvenom napretku ne može biti govora. (Da seljačka djeca bježe u svijet ostavljajući očinske domove i rođenu grudu, tome su krive i gospodarstvene vrlo loše prilike Istre: nemamo vode, ni puteva, ni cesta; ne možemo prodati plodova krvave muke kmetske; biju nas tuče i suše i velike daće. Od mnogih ovih nevolja morali bi nas oslobađati naši poglavari).

Da se djeca, kad navršu pučku školu, ne posvećuju poljodjelstvu, nije krivo naše učiteljstvo, koje savjesno obavlja svoje teške dužnosti, već je krivnja na organizaciji pučkog školstva uopće. Učevni nacrt za Istru morao bi više odgovarati značaju i zahtjevima poljodjelskog stališa, pa bi se tako djeci vratilo i umnožalo umjetno i znanstveno u školi sve ono, što gube zapuštajući za 6 ili 8 godina očevo gospodarstvo. U domaćoj učionici primio bi učenik najpotrebitije stručno znanje o razumnom gospodarstvu. Pučka škola morala bi u djetetu uzbuditi ponos, da je poljodjelac.

Na dnevni red javnih rasprava, u skupštinama društvenih i zakonodavnih korporacija morao bi stupiti predmet reorganizacije pučkog školstva u ovom smislu, a ponajprije preuredba onih zavoda, na kojim se uzgajaju pioniri pučke prosvjete — to jest učiteljišta. Pitomci učiteljišta morali bi si prisvojiti za vrijeme nauka toliko teoretičnog i praktičnog znanja, da uzmognu kao učitelji uspješno nastupiti pred narodom. Rabili bi doduše više vremena za svoje studije, a za to morala bi im se odrediti bolja nagrada. Učevni nacrt na učiteljištima morao bi odgovarati i značaju dotične pokrajine pogledom na poljodjelstvo ili obrt — ili na oboje —, kako već u kojoj pokrajini prevladuje jedna ili druga grana, ili bi prevlađivati morala.

Imađasmo zgodnu prigodu, da nešto postignemo u Istri u ovom pogledu, a da i ne bi bilo trebalo dirati u sada postojeće naredbe za ustanovljivanje srednjih školskih zavoda.

Hrvatsko učiteljište imalo se smjestiti u Pazin, gdje postoji državno uzor-gospodarstvo, na kojim bi imali kandidati učiteljstva prilike, da se teorijski i praktično pouče u poljodjelstvu i u razumnom gospodarstvu uopće. Gradu Kastvu moglo se isposlovati potpunu obrtnu školu. Počinjena pogriješka mogla bi se ispraviti jedino premještenjem učiteljišta ili ustrojenjem novog uzornog gospodarstva u Kastvu, ali ovo posljednje je za ondješnje prilike isključeno s prirodne strane onog kraja i sa strane privredne onih naših ljudi, koji su ponajviše zanatlije.

Za temeljitu naobrazbu učiteljstva u racionalnom gospodarstvu mora se nešto učiniti, jer naš učitelj u Istri uzgaja mladež izravno za život, dočim ih gradske škole pripremaju ponajviše za daljnju stručnu naobrazbu.

Da svršimo! Znademo, da se učevni nacrt naše pučke škole ne će tako brzo promijeniti u smislu našeg razlaganja, zato predlažemo, da se za sada bar u zadnjim dvim školskim godinama pučke škole uvede pouka o gospodarstvu. Kao pripomoćno sredstvo imali bi služiti dobro uređeni školski vrtovi.

Napose bi preporučili, da se upotrebljava školska mladež za pošumljivanje goloti, kako se to zbilježilo već u Bermu s dozvolom nadležnih oblasti.

Za ovakove radnje teško je s proljećâ naći radnikâ, a djeca su ko rođena za to. Pod nadzorstvom vještih šumskih organa ovršuje školska mladež taj posao uz manju plaću uspješnije od odraslih; no što je još poglavitije: djeca dobiju ovakovim i sličnim radnjama veselje ra razne gospodarske grane, pak će s ljubavlju i sami praktično upotrebljavati stečeno znanje i iskustvo, kad odrastu i stanu na snagu.

J. G.

Učitelju se preoštro sudi!

»Kada mi god piše koji od mojih bivših učenika, (koji su sada učitelji) uvijek se tuži, da svijet pazi na svaki njegov korak. Sve selo vidi, što učitelj radi; cijelome selu je krivo, ako na životu učiteljevu vidi i najmanju ljagu. Nikome se ne sudi tako oštro, kao učitelju«.

Ja sam im odgovarao:

»I valja da paze na Vaš život, i pravo je, da paze. Neka Vas proganjaju kao kugu, ako ne budete u svom selu među najumjerenijima u piću i jelu, ako ne budete posvema čisti od svake nečistoće na duši i tijelu, ako ne budete marljivi ko crvi, pošteni od tuđe muke kao kraljevi. Ta to je Vaša služba!«

Tako sam odgovarao, dok sam dospijevao odgovarati pojedinima, ali sada — buduć tužbe učestaše — odgovaram javno:

»Ne prestaje Vaša učiteljska služba s onim časom, kad otkuca školski sat. Učitelj služi svojim životom više nego svojim radom u školskoj sobi. Ne smatrajte to kakvom požrtvovnosti ili ličnom žrtvom, ili možda slavom ili posebnom zaslugom: to je Vaša zvanična dužnost! Svijest te dužnosti nagoni učitelja na razborit i čist život, na štedljivost, na marljivost, na kulturni rad, na razumno gospodarenje. Učitelj mora živjeti ovakvim životom — — — mora?? — Onda je to teško, kada se mora. Ako se ne mora (Ne mora se), a živi se ipak tako, onda je sreća u takvu životu i takvom radu. Sreća je dvojaka. Takav učitelj živi slobodno i posve slobodan život njegov je ujedno i vršenje njegove dužnosti. Takve sreće ne može se ničim nadoknaditi. Osim toga je još jedna sreća u tom, što je uspjeh u radu siguran i velik. Svaka riječ odgojiteljeva, pa bio on sudac, svećenik, učitelj ili se zvao kako drukčije, svaka riječ kvvari, ako nije odraz bića odgajateljeva. Laž odgajateljeva rađa zločinom u onom, komu se laže. Zato je bolje da šuti, nego da govori učitelj, sudac, svećenik, ako ne može da živi prema onim propisima, što ih mora govoriti.

Teolozi smišljaju velike teorije o nagradama i o kaznama; moraliste traže formule o životu čovjeka, koji bi imao sam u sebi zadovoljstvo, fiziolozi sabiru statističke podatke. I tako ima mnogo drugih teoloških, etičnih, socioloških, prirodnoznanstvenih teorija, ali ni jedna nema pedagoške snage, ako se je ne drži njezin propovjednik. Uspjeh u radu jeste prva i glavna sreća. Učiteljev način života ujedno je prvi i glavni uvjet njegovu uspjehu. Srećan dakle onaj učitelj, koji vrši svoju dužnost sam od sebe tako, da mu se život i narav slaže s onim, što se od njega može i mora zahtijevati kao odgajatelja naroda.

Neka učitelji budu ponosni time, da današnje društvo najviše pazi na njihov život. Njihov primjer utječe najjače; zato se toga primjera društvo najjače boji, od njega se najviše nada!«

Iz »Hrv. učit. doma«. (Dr. J. T.)

Klodić*) o hrv. književnosti u Istri.

Malo će biti istarskih Hrvata, koji su pročitali Klodićev njemački članak o hrvatskoj književnosti u Istri (Öster.-ungar. Mon. in W. u. B., svezak Küstenland, 1891). Velika šteta! To je tako liepa rasprava, da bi ju bilo valjalo prevesti na hrvatski i raširiti među narod, a da bi stručnjaci i obrazovani ljudi iz Istre bili morali baš tu Klodićevu književnu povijest uzeti za

temelj, da prouče našu kulturnu prošlost. A kad tamo mi o svem tom mukom mučimo, kao da hoćemo da kažemo, da u prošlosti nijesmo ništa imali ni do danas sačuvali.

Iz Klodićeve se radnje također vidi, koliko ima još na tom polju posla, pa kad se ne miče nitko, evo iz moje bilježnice nekoliko riječi kao poticaj, kao neka méka, da se naši ljudi potrude, kako bi poznavanju naše prošlosti i književnosti štogod privrijedili. Svatko nek izore koju brazdu!

1. Klodić govori o sijelima Slavena u Istri i o njihovu broju. Zašto ne bi to pitanje tkogod temeljito statistički obradio, da točno znamo, u kojem smo razmjeru prema Talijanima? O tom je već pisao Talijan Tomasin i Nijemac Czörnig, a mi? Kako bi nam dobro došla pouzdana etnografska karta Istre! Talijani je ne će da izdaju, jer im to ne bi bilo u prilog: otkrili bi svoje karte.

2. Ne želim dakako, da se među Hrvatima i Slovencima Istre podigne kitajski zid, ali nam Klodić potanko spominje jezičnu granicu, što je i potrebno, jer nije na pr. nikako u redu, da pazinski državni uredi šalju hrvatskomu pučanstvu slovenske tiskanice kojekako popunjene. I tu bi statističko proučavanje mnogo toga promijenilo.

3. Klodić: »Slaveni su prodrli u Istru na početku 7. vijeka«. To je doduše istina, ali Talijani ne će da priznaju, pa im valja dokazati: Uzmi u ruke »Gradivo« Dra. Kosa i Documenta Račkoga te obradi to pitanje.

4. Klodić kaže, da smo u velikoj množini došli u 16. i 17. vijeku. I to je istina, koju i Talijani priznavaju, ali silno iskrivljuju (v. Schiavuzzi u Atti e Memorie). Na posao dakle, da i mi s naše strane pouzdano doznamo o našim »calatama dalle montagne«. Svatko od nas znade štogod povijesti, ali svoje istarske ni malo.

Kod same književnosti govori Klodić najprije o glagolskoj crkvenoga (katol. i protest.) i svjetovnoga sadržaja, pak o narodnoj predaji i konačno o preporodnoj književnosti u 19. vijeku.

5. »Glagolica bijaše u porabi kod Slavena po otocima i po istarskom kopnu u srednjem vijeku skoro isključivo, na nekim mjestima skoro sve do kraja 18. vijeka«. To je dokazao i zastupnik Dr. Volarić u svojoj glasovitoj interpelaciji na vladu 1892. u istarskom saboru, ali da znate, kakova se je bura radi toga digla. Kanonik Pesante, advokat Bartoli, političar Salata i historičar Benussi napisashe cijele polemične knjige proti Volariću. Dakle valja i tu tvrdnju Klodićeve i Volarićeve Talijanima još jednom dokazati. A za to imamo sada krasno pomagalo: Jelićeve Fontes glede porabe glagolice u crkvi.

6. Kod djela crkvenoga sadržaja govori Klodić najprije o pisanim (a onda o štampanim) spomenicima, u prvom redu o Glagolita Clozianus, pak

* Antun vitez Klodić-Sabladovski, Dvorni Savjetnik, c. kr. pokr. školski nadzornik u miru.

o toli glasovitim rukopisnim misalima i brevirima crkve vrbničke, omišaljske i dobrinjske (sada u Rimu), o »Saltiru« popa Petra Frasića iz Lindara od 1463, koji je sada u dvorskoj knjižnici u Beču, gdje je i misal kneza Novaka od 1368., nekada kupljen za crkvu sv. Jelene i Sv. Roka u Nugli kod Roča. Naši ljudi u Beču bi nam mogli o tim djelima koješta javiti.

7. O štampanom (1483.) misalu crkve ricmanjske ne znamo ništa, a ipak je taj glagolski misal bio kasnije mnogo puta izdan (II. izd. 1509. u Senju, III. 1528. u Mlecima, pak 1531. na Rijeci, u Rimu kod Propagande 1631., 1706. i 1741.). Izdanje od 1631. je imao Dobrila, a tko bi znao reći, gdje je sada? Kastavska crkva ima izdanja od 1706. i 1741. i 3 hrvatska obrednika (rituala) od 1640., crkvenih knjiga ima crkva u Berseču, Krkavcu i Taru. Zašto da o tom ništa ne znamo?

8. Po Istri ima mnogo »šćaveta«: na pr. u Sv. Lovreču Pazenatičkom od 1665. i 1824. i drugdje. Da li već za sve znade javnost? Dragocjenu crkvenu knjižicu (štampana 1496. u Mlecima) Jakova Blazilovića iz Vrbnika u čakavskom narječju ima profesor Milčetić. Je li on kada što o tom pisao?

9. O našim protestantima znamo veoma malo, o njihovim književnim radnjama malo. Kukuljević je pisao o Stjepanu Konzulu, prof. Körbler o Matiji Grbiću (u Radu), a o Petru Pavlu Vergaru, Matiji Frankoviću su napisane debele knjige — u jeziku talijanskom (na pr. Načinović) i njemačkom.

10. Franjevac Franjo Glavinić je čovjek veoma ugledan, a za Istru i veoma važan. O njemu je pisao Petar Stanković. Ta Glavinić je predšasnik Dobrilin!

11. Klodić opet govori o porabi glagolice u istarskim crkvama: u Vižinadi, u Kopru, u Cittanovi, a po gotovo po selima. O borbi za glagolicu na Lošinju imamo krasnu radnju od Š. Ljubića (u Radu). Zašto već sada nitko ne mari, da išta o tom znade?!

12. Klodić prelazeći na svjetovnu glagolsku književnost najprije spominje Razvod istrijanski od 1275. Štampan je već nekoliko puta: Starčević u arhivu latinicom, Kukuljević u Acta glagolicom i Šurmin u Acta cirilicom, o njemu je pisao Crnčić u Starinama a najljepše Ljubić u Radu, ali to još nije ni iz daleka dosta. Talijani mu čak poriču autentičnost (Benussi u Archeografo), a mi se za takva pitanja ne zanimamo, premda Ljubić i Klodić vele, da je taj spomenik za nas izvanredno važan radi svoga pravno-historičkoga sadržaja o prastarim slavenskim općinama, radi jezika i običaja, imena, mjesta i ljudi itd. Razvod daje posla čitavom jednom čovjeku.

13. Malo je poznato o Razvodu među Mošćenicama i Kozljakom od 1395., nije još dostatno ocijenjen ni statut otoka Krka od 1388., veoma važan za kriminalistu i lingvistu. Kastavski statut od 1400. u zagrebačkom muzeju još nije ni štampan kao ni boljunska kronika od 1451.—1622., koja je isto

tako u zagrebačkom muzeju. Štampan nije ni zakon Kapitula Kastva, koji je u župnom arhivu u Kastvu.

14. I pravnih spomenika ima mnogo, ali i mnogo još ne izdanih, a svi su neocijenjeni. U arhivu barbanske općine su dvije glagolske oporuke župnika Jurja Bedrinića iz polovine 16. vijeka još neizdane, u Raklju župnikova glagolska oporuka od 1551. neštampana. Neizdanih glagolskih pravnih spomenika ima u župnom arhivu u Dolini i Lovranu (od 1574.). Takvih dokumenata imaju i privatne osobe, na pr. u Kraju kod Mošćenica od 1521. i 1585., u Veprincu od 1625., 1627., 1629. i 1641. Mnogo, mnogo toga još nije izdano.

15. U veoma mnogim mjestima su župnici pisali matice (krštenih, vjenčanih i umrlih) glagolski, na pr. u Lošinju — 1732., u Vrbniku — 1807., u Krkavcu — 1706., u Dolini — 1619., u Kastvu — 1654. itd., ali dok o tom ne bude točnih vijesti u javnosti, tko to može znati? Za krčku biskupiju nije teška stvar, jer se može naći u shematizmu, ali u shematizmima porečko-puljske i tršćansko-koparske biskupije nema o tom ni slova, kao da biskupima nije pravo, da se o tom štogod znade. Čak Tar ima glagolske matice. Glagolski urbari jesu u Sv. Antunu od 1548., u Sv. Roku od 1603., u Boljuncu od 1576. i 1604., u Sv. Mariji od 1605., u Sacerbu od 1583. do 1680. Naši bi listovi toga imali biti puni.

16. Što da kažemo o glagolskim napisima? Prolistamo li samo Jelićeve Fontes, naći ćemo, da se na pr. samo iz 16. stoljeća našlo u Istri skoro 50 glagolskih napisa na kamenu. A koliko se ih još nije našlo, koliko su toga Talijani uništili, a koliko će vrijeme uništiti, ako ih ne spasimo. Da ih pako jošte ima, može se uvjeriti svatko, jer mu neće biti teško uz malo muke naći koji do sada nepoznati napis. Skupljajmo dakle našu starinu, jer će nam ju »kulturni« Talijani barbarski uništiti.

17. Ne zaboravimo potražiti hrvatska djela Glavinića, Lošinjana Buterini od 1725. i Bonicelli od 1762., Antuna Juranića iz Baške od 1789., osorskoga biskupa Rekamarića od 1804., inače žestokoga protivnika glagolice u liturgiji, pak »Kratak nauk karstjanski« od Talijana Petra Stankovića, a naročito je važan Voltić, o komu se tek nedavno počelo pisati (Milčetić u Kolu Mat. Hrv. i Drechsler u Vijencu).

18. Lijepo i dostojno ocjenjuje Klodić narodnu poeziju, naročit ozbirku narodnih pjesama Naše Sloge, koja je mlađemu naraštaju posve nepoznata. Zaboravljamo, da pjesma preporada, a kod nas još bi uvijek morao trajati prepород. U kratko ću reći: istarske narodne pjesme bi valjalo svakako iznova izdati u drugom izdanju popunjenom. Mnogo je pjesama svake vrsti sabrao učitelj Žiža, a možda i drugi. Nepopisanih ima ih još u narodu sigurno mnogo. Znam, da je nedavno jedan moj znanac kroz par dana u Čičariji skupio 60 junačkih narodnih pjesama. Kaošto nam Talijani uništuju pisane spomenike,

briše nam kultura iz pameti naroda njegovu pjesmu. Popišimo ju svu i štampajmo, pak nam možda mladež ne će biti nepatriotska, kaošto se čini, da će postati. —

19. Najzaslužniji čovjek za našu narodnu pjesmu i običaje je bez dvojbe Josip Volčić, pak što je o njemu mlađim ljudima poznato? Naši stariji ljudi se spremaju u grob, a ostavljaju mlađe bez tradicija. Dok su još njegovi prijatelji živi (na pr. pazinski prošt Kalac), mogli bi nam prikazati njegov rad (u Novicama, Slovenskoj Bčeli i Glasniku, u Danici). Ima nešto o njegovu životu u Našoj Slozi, ali malo za tako zaslužnoga čovjeka, a napokon tko ima potpunu Našu Slogu, u kojoj je od 1870. prikazan sav naš kulturni i ekonomski rad? Kako se čuje, Našu Slogu čuva jedino kastavski načelnik Jelušić.

20. Imamo i umjetnih pjesnika. Pjesme Matije Bana rastresene su po Našoj Slozi, koju nije moguće dobiti, a štampao je svoje pjesme čak u Crnoj Gori. O liričaru Petru Studencu čujem prvi put govoriti Klodića. I radnje Kalčeve su kojegdje, a njegove poučne pripovijesti »Pop Marko, savjetnik puka« i »Josip Žudih Razsulović« ne može se nigdje dobiti sada — kad je u Istri manje analfabeta. Zašto se te pripovijesti ne bi izdalo u drugom izdanju? Baš tako valjalo bi ponovno izdati i Laginjine priče u pjesmi. Ima li gdje životopis zaslužnoga Ivana Fiamina? Njegova originalna knjižica »Rad je dužnost i blagoslov ljudi« kažu da je izvrsna, ali je nije moguće nigdje dobiti. Nekoliko knjižara imamo, ali ovih knjižica nema u njima. Jedino Kumičića može lako čitati svaki Istranin, ali o Josipu Gržetiću iz Dobrinja ne znamo ništa, a njegovih pripovijesti nema nigdje; po listovima su izgubljene. Klodić kaže, da su prijatelji zvali Gržetića »Zlatousti«.

21. O učenjaku Crnčiću nema životopisa osim nekrologa u akademij-skom ljetopisu, kao što mi nikako ne može doći u ruke knjiga »O porabi glagolice« od fra S. Ivančića. U Krku su izdali životopis Parčićev, ali ga u knjižarama ne mogu naći. Nije više moguće dobiti ni Dobrilin »Oče budi volja tvoja« ni »Mladi Bogoljub«, što bi također valjalo izdati iznova. Krčki kanonik Matija Oršić je izdao životopise prošta Frana i župnika Matije Volarića, ali u novije vrijeme su veoma rijetki. A ipak su to za nas znameniti ljudi. Prvi je naš preporoditelj (napisao čitanku i gramatiku ilirskoga jezika 1850. i 1852.) a drugi je veoma duhoviti satiričar, ali su njegove radnje danas još malo komu poznate.

Ja sam svršio, a drugi neka nastave.

Bjež'mo dalje!

Bjež'mo dalje, dobri ljudi,
Što ste srcem milostivi!
Sv'jet je ovaj pakô živi,

Ljudi u njem zlobni, hudi!
Bjež'mo dalje, dobre duše,
Da nas zv'jeri ne zaguše!

Kano burno, divlje more
Od b'jesa se ljudstvo pjeni;
Zloćâ vali nesmiljeni,
Valjaju se kao gore! —
Bjež'mo dalje: na nas kreću,
Da nam otmu našu sreću.

Eno ždr'jela, kako zjaju;
Nemani ih ljudske kažu,
Divljom silom, što je smažu
Slabe žrtve napadaju:
Zakon gaze, pravdu, Boga,
Krvcu piju brata svoga! —

Avaj Bože, svijet c'jeli
Zvjerinjak je zgoljni, pravi:
Svoga braca bratac davi,
Vara, pl'jeni, smrt mu želi,
Obara mu mačem laži
Biser srca ponajdraži!

Je l' to čovjek? — To je zvjere,
Psuje, reži, maman skače
Preko hrpa mrtve braće
I napr'jed se divljak vere:
Spješni tražit grdnu metu,
Sebi korist, drugim štetu . . .

Pravda, bratstvo, ljubav meka,
Značaj, vjera i poštenje
Pod nogama strto stenje,
Pod nogama od čovjeka:
Zlatno tele, blaga slasti
Bogom zove, Bogom časti! —

Poput r'jeka silne zloće
Svuda sv'jetom kalne hite,
Lažne suze br'jeg im kite,
Zovu, mame: Tko će, tko će?
Ljudi hrle trovnom vrelu,
Smrt si piju duši, t'jelu.

Bjež'mo dalje: sve je trulo,
Zaudara jošte gore
Od Sodome i Gomore,
Metež, trulež, kal, rasulo . . .
Gdje ste sinci oca Lota,
Bjež'mo dalje od života!

Sv'jet se topi morem zala,
Sv'jet krvari usred boja,
Sklonimo se poput Noja
U korablju ideala:
Blagi vjetrić pravde, mira
Nosit će nas put svemira!

Crvenko Bijeloplavić.

Pomagajte nam!

Naučna osnova i školski zakoni i propisi označuju učiteljima rad u školi. Toga se treba držati, jer to i nadzor od nas zahtijeva. Cilj nam je podat, pak se treba postepeno dovinuti do njega. U našem radu pomagat će nam crkva, dom i država. Lijepih li družica na polju obuke i uzgoja: škola, crkva, dom i država! Koliko se puta to ponavlja u ustima ovoga i onoga čovjekoljuba, ali kad će to zbiljom biti, Bože dragi?

Učitelj mora da svoju vrši, kad je u školi, mora — hoćeš, ne ćeš — raditi, jer djeca nisu stvari, već živuća bića, živa, Bože! ko živo srebro, pa ako ih radom ne zaposliš, nastat će iz početka malo poremećenje mira, a kasnije čitava galama. Uz to, kako spomenutih gori, nadolazi i nadzor i to ne samo od pretpostavljenika, nego od naše savjesti i od cijeloga školskog okružja, a bogme i iz krajeva preko njegovih međa. Time moraš računati, i te kako! To je za učitelja i sreća i nesreća. Idu li mu spomenuti faktori na ruku, tko zadovoljniji, tko blaženiji od učitelja? Ne potpomažu li ga, odjekivat će krajinom do malo glasovi negodovanja i omalovaživanja škole i učitelja, pa bio ovaj i uzor-učitelja, ali još uvijek ostaje slabašan čovjek bez moći, da čini i čudesa. Čut ćeš više puta govor: »Imamo školu, ali napredak kakav je? Nikakav! A tko je tome kriv? Tko drugi nego učitelj«. Kratak sud, ali gorak kô pelin i žuč.

Ti se muči i kini, učitelju moj, još više nego si dužan, a za nagradu znademo!

Da kažete kiparu, neka vam iskleše spomenik bez tvari, držat će Vas ludim, ali ako učitelj ne nauči i uzgoji dijete, koje neuredno u školu hodi, anatema mu! Smiješno, ali istinito. Puku je našem prečija domaća, prolazna malena korist, nego li škola. Ne uviđava još korist od škole, jer hoće da plete kotac ko i otac; jer živi u dan.

Što pak svećenstvo? Ono se većim dijelom smatra prikraćeno u svom pravu, što mu je oduzet neposredni nadzor nad školom, pak ako istinabog ne sprečava školski rad učiteljev, ali se niti previše ne zauzima za nj.

Dolazi na red četvrta u kolu. Za nju je kranjski učitelj Luka Jelenc rekao: »Zašto da se mi pokoravamo zakonu, kad nam tolike godine pokazuju naši pretpostavljeni, da se ne treba obazirati na zakon. Naredbe viših oblasti ne vrše niže oblasti. (Mjesna školska vijeća). Lijepa li primjera sustavnosti i reda!!« Prituži se na loš školski polazak u školu, pitaj i prosi učila i potreštine za školu i djecu, pitaj školu po propisu, pitaj klupu za dijete školsko, a od svega toga što dobiješ?

Čekaj, ne mogu ni oni na sve dospjeti. Za djecu školsku možeš i ti, učitelju, kupit knjige, pa ih često put i »na hrptu nositi« . . . Gospodo, mi znamo točno naše dužnosti. I ako želite da škola napreduje, da se narod u prosvjeti digne, ako hoćete, da se učitelj s veseljem i sa svom enerzijom poletnoga svoga srca primi mnogostrukoga rada i kao nastavnik i kao općinar, pomozite mu, pa da vidite čudesa!

Medvedić.

Pitanje školskih zgrada u općini Buzet.

Pitate li budikojeg oca domovine, zašto nema to i to selo škole, reći će vam onu staru, što je inače i najnovija: nema novaca; odakle da općina smogne tolik novca za gradnju školske zgrade! Molite li ili čak zahtijevate od svojih viših vlasti, da vam dadu školu, pa i bila ova od školskog povjerenstva pronađena potrebnom, reći će vam: Nađite, dajte školi mjesta, zgradu, pak ćemo vam poslati učitelja . . .

Jedni i drugi dabome imadu pravo, jer prije »štalicu, onda kravicu«, da oprostí čitalac narodnoj riječi, prije školsku zgradu, onda učitelja . . . Al kako je našem seljaku kravica potrebna, pa mila i draga, tako bi morala mu biti draga i škola, kako mu je i potrebna zaista. On hoće i želi zato učitelja, komu je pripravan — pa i uz velike žrtve — pružiti stan; buduć ljubi svoj porod i stara se za njegov odgoj, rado iz sve duše pripraviti će za nj školu. Ako ne može odmah, nije tomu on sam krivac.

Vidjesmo već moderne zgrade za konje i ostalu marvu građene prema zdravstvenim propisima, al još nekoje naše školske »zgrade«, ako se ih tako može nazvati, jesu sve drugo, al nisu zdrave, a još manje lijepe nit prema zakonskim propisima. Smještene su mnoge naše škole u starim privatnim kućetinama onako za silu i potrebu, začasno . . .

Nu, ovaj »začasno« protegnuo se u nedogled, pa i danas se naša djeca tu i tamo podučavaju, gdje jedva mogu uloviti toliko nezdrava uzduha, da ne padnu u nesvjesticu. Gore je još tu jadnom učitelju, koji svoju ljubav napram djeci naplaćuje svojim zdravljem . . . A koliko upliva prostrana, svjetla, zdrava škola na učitelja i učenike, ne može se reći. Od velikog upliva je i stan učiteljski na čitav učiteljev rad, pak duboko zasjeca u školsko pitanje koli stan, toli školska soba. Loše školske zgrade, pa manjkave i nedostatne, jesu uvijek slabi znaci u narodu i zemlji.

Kako u tom pogledu stoji buzetska općina?

Da letimice pregledam sve njezine škole:

1. U Buzetu manjka jedna školska zgrada, pošto opstoje dvije škole: hrvatska i talijanska. U opstojećoj ne mogu se smjestiti sva djeca hrvatske škole, s toga se već poduzeli koraci, da se u ovu smjesti talijanska škola i obje talijanske sile. Za hrvatsko učiteljstvo i djecu hrvatske škole, hoćeš — ne ćeš, morat će se graditi nova zgrada.

Nacrti i troškovnik ove već su ođaslani u ruke školske oblasti.

2. U Sovinjaku je hrvatska škola smještena u »kapelanskoj« kući, u kojoj je prije nastavala seoska obitelj. Škola i stan učiteljev sasma je nevaljan tako, da zaprijetiše većkrat školske oblasti zatvorom škole, ne sagrađi li se nova zgrada. Ostalo sve pri starome.

Talijanska škola smjestila se u ovećoj sobi stana zasebnika; njezin učitelj je bez stana u naravi.

3. Movraž valja da sagrađi škol. zgradu, inače škola je nemoguća. Sada djeca s učiteljem kubure u niskoj sobi »domaće« kuće. Tu je učitelj dašto bez stana u naravi. Školska komisija je već nedavno odabrala tlo novoj školskoj zgradi; ostalo će slijediti.

4. Dragučka škol. zgrada iziskuje velikih preinaka; premalena je, manjkava za hrvatske i talijanske razrede; stanovi su učitelja nepotpuni.

5. Lanišćani su pogriješili, da kupiše od privatnika kuću u školske svrhe. U njoj nema valjane školske sobe ni učiteljskog stana. Takovo kupovanje obično se osvjećuje. Prostorije u svrhu škole i učit. stanova smještene su u tri zgrade? Treći sistemizovani razred imat će se smjestiti kamo u četvrti kraj koje zapuštene sobe u selu. U Lanišću dakle naopako.

6. Slumskoj postojećoj novijoj školskoj zgradi, u koje je samo jedan prostor u svrhu škole, ima se prizidati stan za učitelja.

7. Brest ima istotako jedino školsku sobu u župničkoj kući; učitelju stan manjka.

8. U Račicama i 9. u Rakitovcu smještene su u sobama i kućama, koje nijesu bile građene u školske svrhe; osobito školski prostor u Račicama ispod svake kritike je.

Družbina škola u Brgudcu ima lijepu novu zgradu. Pomoćne škole u 10. u Grimaldi, 11. Vrh, 12. Črnici nemaju dakako svojih posebnih zgrada; dotični župnici podučavaju u prostorijama, što ne odgovaraju podnipošto školskoj potrebi.

Valjat će prije sažidati škol. zgrade, nego li se budu mogle otvoriti nove škole u 13. Ročjojvasi, 14. Sočergi, 15. Pregari, 16. Saležu i 17. u Trsteniku.

Što vam se čini? Previše toga dobra!

Ja mislim: previše se je prepustilo, previše zanemarilo. Najednom se pokazalo toliko potreba, a sredstva nedostaju, da se svima doskočiti može, kako to iziskuje doba i važnost.

Komu dužnost, tomu dubok džep!

Konačno mi je istaknuti, da je c. k. zemaljsko škol. vijeće jurve u maju 1908. odobrilo nacрте i troškovnike novih škol. zgrada u Vrh, Račjojvasi i Movražu.

Trošak za pojedinu školu iznaša 16.500 K.

Vrh je već započeo gradnjom.

Šepić.

Školski ljetopis.

Već je § 33. privremenoga školskoga i nastavnoga reda od 20. VIII. 1870. propisivao upravitelju pučke škole, da vodi školski ljetopis ili kroniku. Žalibože učitelji nijesu za to mnogo marili. U sedamdesetim je godinama bilo doduše u Istri malo naših škola, ali upravo zbog toga bi nam danas i s vremenom bili školski ljetopisi veoma dragocjeni, jer bi se po njima lako mogla sastaviti povijest pučkoga školstva u Istri t. j. povijest buđenja hrvatske svijesti u istarskoj školi.

Ministarska naredba od 29. IX. 1905. (L. D. Z. br. 159.), kojom se izdaje definitivni školski i nastavni red za opće pučke i građanske škole, opet propisuje vođenje školskoga ljetopisa. § 136. glasi: »U svakoj pučkoj školi valja da se vode svi uredovni spisi: školska kronika (t. j. ljetopis) itd. Uredovne spise vodi upravitelj škole; ostali učitelji treba da upravitelja do potrebe podupiru pri vođenju uredovnih spisa itd. Upravitelj škole pazit će, da se ti uredovni spisi vode u redu. Sve pobliže o uređenju, vođenju i čuvanju uredovnih spisa određuje zemaljska školska vlast«.

Upravitelj pučke škole i učitelj kod nas je većinom jedno te isto, jer su naše škole žalibože većinom jednorazrednice. Školska kronika je po zakonskom § uredovni spis i to prvi po redu, iz čega se vidi, kako je važan. Naše zemaljsko školsko vijeće nije jošte izdalo nikakve instrukcije o tom uredovnom spisu. Ona bi sigurno bila potrebna, da svaki učitelj znade, što spada u ljetopis ili ne, kako ga valja urediti i pisati, a instrukcija je osobito potrebna za to, da postupak učitelja u tom poslu bude više manje svuda jednak.

Ali svaka bi škola morala imati svoj ljetopis u redu ne samo za to, jer to zakon propisuje, nego još više radi toga, što bi 1) učitelj tražeći i sakupljajući oko sebe gradivo za ljetopis obrazovao sebe, 2) predavajući učenicima povijest probudio u njima zanimanje za taj predmet uopće, a za domaću starinu napose i 3) popisavši gradivo u školskom ljetopisu privrijedio bi općoj i narodnoj dobroj stvari.

Kada dakle učitelj radi za školski ljetopis, mora da ima na pameti troje: što, kako i zašto.

Što spada u ljetopis? U kratko bi se na to moglo odgovoriti ovako: povijest dotične škole i općine, zemlje i države, važni događaji u životu hrvatskoga naroda, cijeloga čovječanstva i prirode uopće.

Svakako valja u nj zabilježiti ovo: početak školske godine i broj upisane djece (spol, zdravlje i razvoj duševni i tjelesni), nadzori i posjeti otmjenih osoba, promjene u nastavnom osoblju i nadzornicima mjesnoga, kotarskoga i zemaljskoga školskoga vijeća, građevne radnje na školskoj zgradi, školske blagdane, izlete itd., a konačno zaključak školske godine. Budući da je škola

usko skopčana sa općinom, spada u ljetopis također svaki događaj, koji je važan za povijest općine: promjena načelnika i zastupstva, župnika, gradnja javnih (crkva, kapela, općinski dom) i osobitih zgrada (tvornica), gradnja spomenika, vodovoda i cesta, izvanredne prirodne pojave, osobito plodne ili slabe žetve i berbe, ribolov, skupoća i bolesti itd., boravak odličnijih ljudi u školskom okružju, izbor narodnih zastupnika za zemaljski sabor i carevinsko vijeće. Budući da je općina najniži politički organizam države, odražuje se u općini i politički državni život. Za to spadaju u ljetopis i onakvi događaji, koji su važni za zemlju i državu: promjena u državnoj i zemaljskoj vladi i upravi, zakoni, kojima se znatno mijenja ustav i uprava, ratovi i zaključci ratova (t. j. mir) itd. Time nije sve nabrojeno, što spada u ljetopis, a bilo bi to i nemoguće. Škola je javni zavod za narodnu prosvjetu. Sve što je s narodnom prosvjetom u svezi, mora naći mjesta i u školskom ljetopisu kao narodne slave i uspjesi, osnutak društava, smrt narodnih prvaka itd., jer narodni život je sa školom u izravnoj svezi. Škola je hram znanja. Stoga osobito važni događaji u životu čovječanstva (na pr. izumi) i vanredni pojavi u prirodi spadaju u školski ljetopis, koji će ostati u školi trajna uspomena na marljiva učitelja, ako ga je ovaj savjesno sastavljao.

Kronika bi morala imati i neke vrsti uvod, u koji bi došlo sve, što je iz pisanih (archivalia) i usmenih (tradicija) spomenika poznato o dotičnoj školi u najširem smislu. Sva pučka predaja historijskog sadržaja, svi drevni spomenici svake ruke morali bi u ljetopisu biti opisani i popisani. Skupljati ovo gradivo i jasno ga u ljetopisu prikazati, nije posao za svakoga lak. Ali napokon ovo baš i nije glavni dio ljetopisa.

Kako valja pisati ljetopis? Kroničarski t. j. bilježiti valja gradivo redom od dana u dan, od mjeseca na mjesec i zaključiti na kraju svake školske godine. Pisati valja kratko i razgovijetno, ali posve objektivno bez ikakova dodavanja svojih osobnih misli, jer ljetopis nije povijest, već samo gradivo za povijest. U ljetopisu nije učitelj pozvan da napiše povijest savremenih događaja, koji zasijecaju u život škole; njegova je dužnost samo da poda potomstvu vjerno probrano gradivo, koje će u budućnosti poslužiti povjesničaru. Kronologijskim redom mora dakle nanizati gola fakta sine ira et studio t. j. bez ikakove srdžbe i osobne tendencije. Slobodno mu je razglabati i razmišljati samo u prvom dijelu ljetopisa, koji je već po gradivu subjektivniji i manje vjerodostojan, ali u drugom i glavnom dijelu kod savremenih događaja on samo registrira, a nije posmatrač. Ljetopis mora da sadržava istinu objektivnu, a nije on subjektivni referat učitelja o savremenim događajima. Ta ljetopis je uredovni spis, a nije privatna bilježnica učiteljeva.

Ovako sastavljena školska kronika bit će dragocjen izvor, iz kojega će kasnija pokoljenja saznati točnu povijest škole, a donekle i općine a shvatit

će također i one utjecaje, koji su djelovali na razvoj države, hrvatskoga naroda i cijeloga čovječanstva. Za ovakav rad imat će učitelj priznanje sadašnjosti i zahvalnost budućnosti. Skupljanje gradiva za ljetopis upoznat će ga sa poviješću školskoga okružja. Tim će sebe obrazovati, pak će njegova povjesna obuka u školi biti sigurno uspješnija i plodnija, jer će mu predavanje biti življe i zornije. A tko zna, bude li se u to gradivo dobro udubio, ne će li možda doći na misao, da napiše kratku povijest mjesta, za koje kao učitelj žive? Primjer učitelja Mahulje, koji je napisao knjižicu o Ivanu Frankopan, vrijedan je nasljedovanja. Prvu hrvatsku povjest Istre napisao je u kratko učitelj Bačić, (u »Zgodnom štivu« izdalo Hrv. učit. društvo N. Pr. za Istru 1908., a sada ajde drugi na posao opisujući prošlost pojedinoga mjesta, kako je odvjetnik Laginja napisao povjest Kastva. Talijani su već odavna opisali svoje città e castella. Mi spavamo! Na ovaki će posao mnogoga učitelja potaknuti savjesno skupljanje gradiva u školski ljetopis.

Stalno popunjivanje učiteljskih mjesta.

U nijednom se činovničkom staležu ne događa kod popunjivanja praznih mjesta toliko nepravica, koliko u učiteljskom. Kad je koje činovničko mjesto otvoreno, već se unaprijed znade, da će ga od više molitelja dobiti onaj, koji je stariji u službi. Ako se rijetkokad dogodi, da koji mladi starijega preskoči, (razlika iznaša 2—3 god. najviše), to onda graknu sve novine, da je to pretjerivanje i t. d.

Kod učiteljstva rek bi da godine službe kod stalnog podijeljivanja kojeg mjesta ništa ne odlučuju, pošto se dogodilo i takvih slučajeva, da je stari učitelj bio zapostavljen svom nekadanjem učeniku, kad su obojica za isto mjesto molila (n. pr. naš mili kolega pokojni Vinko Rubeša). Kad bi stali nabrajati sve druge slučajeve, gdje su mlađi učitelji starije preskočili kod podijeljivanja mjesta, bile bi toga cijele litanije. I o tome se obično šuti, kao da to tako mora biti i kao da je učiteljstvo za to stvoreno, da trpi i šuti.

Istina je, da kod podijeljivanja viših činovničkih mjesta ne sudjeluje toliko faktora, koliko kod namješćivanja jednog učitelja. Tu je u prvom redu kotarsko školsko vijeće, onda mjesno, pak općinsko zastupstvo, onda zemaljsko školsko vijeće, onda zemaljski odbor, pa opet zem. škol. vijeće. Svi ti reku svoju, pak da je reda i pravice, imalo bi vrijediti ono, što prva od tih oblasti reče, naime kotarsko školsko vijeće. Ovo ima sastaviti tablu kvalifika o moliteljima i ako je to kotarski školski nadzornik jedini kompetentni sudija svog učiteljstva, to bi i tabla kvalifika od njega sastavljena imala jedina odlučivati. Al što se događa? Dode ta tabla na općinu, da ona reče svoju, i ako su svi molitelji tamo nepoznati, još ajde ajde, al ako je koji molitelj, koji ima rodbine, kumova ili prijatelja, tad se obično više ne pazi na tablu kvalifika, nego se uredi terno po svoju. Znete li što se odgovorilo jednom starijem učitelju, kad se glede toga potužio jednom učenijem opć. zastupniku, da ga se zapostavilo pred mlađim moliteljima? »Da je bliža košulja od gaća«. Na zdravlje!

Zadnja i odlučna riječ pripada zemaljskomu odboru, jer kroz zemaljsko školsko vijeće samo molbe prođu i dekret imenovanja formalno izade. Ondje pak više puta ne vrijede kvalifikacije, već se imenuje onoga, koji je u većoj milosti. Baš ovdje morala bi se nepristrano dijeliti pravica, te imenovati onoga, koji je najstariji i najsposobniji. Nadajmo se, da će od sada u tom pogledu biti bolje, kad će u Zemaljskom odboru sjediti i dva hrvatska prisjednika, bez kojih se ne će moći odlučivati. Nadamo se, da se odsad ne će paziti ni na babu ni na stričevića, već na pravdu Boga velikoga.

Pošto se je novi školski zakon obazrio i na starost u službi određujući, da se poslije stanovitih godina službe stupa u viši plaćevni razred, to će od sada biti u prilog i iste zemaljske ekonomije, ako se između raznih natjecatelja za koje bolje učiteljsko mjesto imenuje najstarijega, pošto bi on istu plaću mogao doskora uživati i na slabijem mjestu po svojim godinama službe. Napokon ne radi se tu o samoj plaći kad se starijega u službi za koje mjesto mimoide, već više o moralnoj poštenosti, koja se time siromahu nanese.

Nebude li u tom pogledu krenulo na bolje, tad bi samo učiteljstvo moralo tomu naći lijeka. Kad se otvori natječaj za koje mjesto, morali bi se svi oni, koji kane moliti prijaviti učiteljskom društvu. Ovo bi moralo izabrati najsposobnijega, a ostalima otvoreno reći, da ne mole. Nešto tomu slična vrši se među českim učiteljstvom na potpuno zadovoljstvo sviju.

I. M.

Analfabetizam*.

Neznanje je najveći neprijatelj čovječanstva i njegova napretka. Povijest čovječanstva je ujedno i povijest njegova napretka, a napretka ne će ni u budućnosti biti bez obrazovanosti. U naše je doba prvi znak obrazovanosti pismenost. Što je gdje manje nepismenih ljudi, kraj je obrazovaniji. U Evropi ima najmanje analfabeta na sjeveru i zapadu, a najviše na jugu i istoku. U tom pogledu najbolje stoje Germani (u Škandinaviji i Engleskoj), slabije Romani a najgore uz Turke Slaveni.

U Evropi dakle raste % analfabetizma u smjeru od SZ prema JI. Nekako slično je i u austro-ugarskoj monarhiji, gdje je najmanje nepismenih ljudi u suđetskim zemljama na sjeveru i alpskim na zapadu, a najviše u kraskim na jugu i karpatskim na istoku. Malo nepismenih ljudi ima među Česima i Nijemcima na SZ a mnogo, preko svake mjere mnogo na JI među Slavenima i Rumunjima.

U Istri nije baš tako: mnogo je analfabeta na jugu, više na sjeveru, a najviše u sredini: u pulskom kotaru 41%, u koparskom 54%, a u pazinskom 77%. Istok stoji bolje od zapada: u voloskom kotaru 49% analfabeta, u porečkom 65%. Dakle je u srednjoj Istri najgore, prema sjeveru zlo, prema zapadu gore, prema istoku bolje a prema jugu najbolje.

* Po statistici od 1900.; za kvarnerske kotare nemam podataka.

Književne obavijesti.

Jelica Belović-Bernadzikowska.

Hrvatske Jelice. Narodne priče. Uredio Josip A. Kraljić, nadučitelj. Sa 30 slika. Jelica sakuplja narodne priče iz svih krajeva naše domovine već od svoje 15. godine. Pedagoško-književni zbor zagrebački izdaje 1899. prvu zbirku njezinih narodnih priča pod naslovom: Poljsko cvijeće. I knjiga »Hrvatske Jelice« je zbirka narodnih priča, te sadržaje 26 bisera izvađenih iz narodne duše. Jelica priča glatko i jasno, što je i razumljivo, ako uzmemo u obzir, da je knjiga napisana za djecu. Poznato je, da se Jelica bavi našim narodnim vezovima, te joj u tom pogledu pripada prvenstvo među Hrvatima. Osobito poznavanje narodne nošnje zrcali se i u njezinim pričama n. pr. kad opisuje odijelo vilinsko.

Tendencije tih priča su vrlo plemenite (n. pr. San je laža. — Bog je istina, ljubav do naroda, i t. d.) Taj sucus pojedine priče istaknut je većinom razmaknutim slovima, što je vrlo zgodno.

Knjizi povećava vrijednost 30 slika, koje zorno predočuju glavne momente dotičnih priča.

Priča na strani 27. sjeća nas na njemačku priču o Lenori (Bürger Lenore).

Knjigu toplo preporučamo. Naša djeca naći će u njoj ugodne zabave i zdrave pouke.

Naručuje se u tiskari Laginja i dr. u Puli, Via Giulia 1., a cijena joj je 3 K bez poštarine.

Jorgovan,

koledar za mladež pučkih škola (1909.) Uredio ga J. A. Kraljić, nadučitelj. Cijena 50 h. Kupuje se kod tiskare Laginja i dr., Pula, Via Giulia 1.

Izrežite Jorgovanu pravi koledar, pa će vam ostati knjižica trajne vrijednosti. Ne će vam biti dosta, ako samo jedamput pročitate krasne pjesmice (»K Jorgovanu«, »Budućnost Istre« i »Istarskoj uzdanici«), koje je ispjevao ženijalni pjesnik učitelj Crvenko Bijeloplavić. Sve što ih više čitate, bolje će vam se svidati. Učitelj Ante Dukić zna krasno pisati. Malo je koji od nas

mlađih čuo kada o prvom istar. koledaru »Istran-u«, što ga je izdao Slovenac pop Fr. Ravnik god. 1869. u Ljubljani uz suradnju Matka Laginje, Ivana Lucića, Vjekoslava Spinčića i Vicka Zamlića, a Ante Dukić je u Jorgovanu lijepi člančić napisao o tom koledaru i njegovom izdavaču Ravniku. Teta Jelica napisala je tri lijepe narodne priče: »Hajduk i krasna kraljevna«, »Smrt« i »Švabo i jaje od kobile«. Rikard Katalinić-Jeretov napisao je lijepo pripovijesticu »Ponos«; od Duba Raskrižara (učitelja) je krasna pjesmica »Majka kod koljevke« i poučna pripovijetka »Spas«. Pjesnik Crvenko Bijeloplavić napisao je pripovijetku »Istarski Kolumbo«, iz koje izbija žarka njegova ljubav za siroticu Istru. I drugih srdačnih stvarca je u »Zabavno poučnom štivu« »Jorgovana«; tu su i slike naših istarskih književnika: Kumičića, učitelja Cara, Katalinića, Tentora sa njihovim životopisima.

Zatim slijedi »Pjevanka« sa 32 pjesme, onda »Zabavice« (ilustr.), pa smješice, zagonetke, rebusi; red nauka, đački katalog, više listića čistoga papira za razne bilješke, a sve to stoji samo 50 h.

»Mladi Istranin«,

list za mladi svijet izlazi u Opatiji, a urednikom mu je učitelj Viktor Car-Emin, hrv. književnik; glavni suradnici jesu: J. Milaković, R. Katalinić-Jeretov i Vl. Nazor.

Sadržaj 4. broja: Hristov vaskrse. — Vratile se lastavice (pjesmica R. Katalinića Jer.) — Pismo iz tuđine (V. Car-Emin.) — Prvi travnja (L. Dorčić.) — Pijavice (po Kučeri). — Kiki. — Pričica o pelivanu (Barba Rike). — Potprefekt u polju (Daudet). — Visina, do koje lete ptice. — Iz moje torbice (Tončić). — Zagonetke.

»Luč«,

list hrvatskoga katoličkoga daštva. Izdaje hrv. kat. akad. društvo »Hrvatska« u Beču. Uređuje Ljubomir Maraković, stud. phil.

Br. 6. i 7. I taj dvobroj obiluje lijepim plodovima đačkoga pera. Dr. phil. J. C. raspreda o dužnostima hrv. katol. daštva u socijalnom životu. An. Živković iznaša

facit Darwinovog znanstvenog rada u članku: Charles Darwin. Aktuelan je članak: Utjecaj alkohola na čovječji organizam. Da ne dužimo spomenut ćemo samo još nekoje članke: Pavešić: Nekoliko nazora o postanku svijeta. Dr. M. Maraković: Crkvena glazba, Lj. Maraković: Književna razmatranja. Jakov Cecinović, theol. (Istranin): Evolucija i moral. Osim toga ima taj svezak pjesama, pripovijesti, ocjena itd.

Cijena listu za čitavu godinu za đake K 2'60, a za ostale 5 K. Za inozemstvo 1 K više. Naručuje se kod uprave u Zagrebu (Kaptol br. 27.)

Non quid sed quis!!

Lakrdija u jednom činu.

- Lica: 1. Učitelj — književnik.
2. Mali doktor juris — feljtonist.
3. Učitelj.

I. Prizor.

Učitelj — književnik (doktoru):

Čuješ, doktore, u »Narodnoj prosvjeti« je nekakva ocjena o Nazorovom djelu »Veli Jože«.

Doktor: Aaa! — (učitelju). Molim Vas, uzajmite mi zadnji broj »Narodne prosvjete«.

Učitelj: Drage volje. — — Evo ga (dade mu »Nar. prosvjetu« god. 1909. br. 2).

Doktor (preleti okom članak i reče učitelju).

Čekajte, pokazat ću ja već tome učitelju. koji se usuđuje kritikovati »Velog Jožu«.

II. Prizor.

(Dva dana iza prvoga prizora.)

Doktor (učitelju).

Jeste li čitali, kako sam utukao onoga učitelja u »Riečkom Novom Listu«?

Učitelj. Nisam.

Doktor (izvadi slavodobitno iz džepa »Riečki Novi List« od 7. ožujka 1909. i čita:)

»Još nešto o »Velom Joži«. Primamo: U podlistku cijenjenog Vašeg lista izašla je ovih dana kritika o Nazorovom »Velom Joži«, koje je djelo izdala Matica Slovenska u svojoj ovogodišnjoj nakladi. U Vašem listu Nazorovo djelo ocijenjeno je liepo, kako i zaslužuje. Nego sad neki učitelj iz Pazina piše u »Pučkoj Prosvjeti« o tom djelu sa očitim nerazumijevanjem, kako može samo pisati onaj, koji je po naravi

zatučen. »Jože« bi po mnienju toga učitelja imao biti pisan u formi narodne pripoviesti, a ne u obliku romana. Ovo moramo strogo odsuditi; kod nas je naime zavladała mana, da kad se nešto za narod piše treba otegnuti ili na djetinsku reći, kao da narod drugčije ne bi razumio.

Smiles-Pavinovičeva knjiga »Radišu Bog pomaže« pisana je za puk. U toj knjizi razpravlja se o dobrim svojstvima ljudske čudi, koja daju savršenstvo čovječjem životu, kiteći ga najljepšim uresom, čovječtvom. Mučan sadržaj! kako se vidi. Pa ipak ni Pavlinović, ni Smiles nisu nenaravno savijali svoga govora: nema tu ništa raztegnuta ili na djetinsku rečena, kao što se obično čini, kad se za puk i što god lakšega piše. Utvarati se, kao da te drugi neće razumjeti, već je samo po sebi uvrieda.

Gosp. učitelj. izlazi kojekakvim citatima, on hoće da pokaže, kako je načitan, kako je naobražen. Slobodno mu, kad može! Ali neka znade, da trpiti u svoju pamet misli iz tuđe glave, a neznajuć ih preživati i njima se koristiti, ne pomaže čovjeku, kao što mu nebi pomoglo trpiti u kakav kovčeg stvari, koje mu ne služe. Tim ne činimo drugo, nego preobraćamo naše glave u mrtve posude tuđih osjećaja, koja se malo ili ništa nas tiču«.

d.

Učitelj. Ali dozvolite, pod ocjenom »Velog Jože« potpisan je u »Nar. prosvjeti« Fr. Novljan, a to nije učitelj, nego profesor na c. kr. hrv. gimnaziji u Pazinu.

Doktor (pogleda ga debelo). — — Grom i pakao! Zašto mi niste rekli, da je ono profesor, a ne učitelj?!

Učitelj pogleda ga prezirno, okrene, mu leđa i ode.

»Zeitschrift für Kinderschutz und Kinderfürsorge«

izdava mjesečno jedamput Die Zentralstelle für Kinderschutz und Jugendfürsorge u Beču I. Biberstrasse 2. Godišnja cijena je 6 K; za učitelje i škole 4 K.

C. kr. Namesništvo u Trstu preporuča ovu novinu.

Lične i školske vijesti.

Kotar Volosko.

Natječaj. U ovom kotaru imadu se popuniti definitivno slijedeća učiteljska mjesta:

1. Na mužkoj pučkoj peterorazrednoj školi u Kastvu:

- a) mjesto nadučitelja I. reda;
- b) mjesto podučitelja;
- c) mjesto učiteljice II. reda.

Učevni jezik hrvatski, njemački kao predmet.

2. Mjesto učiteljice III. reda na mješovitim pučkim školama u Munama, Brežci, Brgudu i Zametu.

Učevni jezik hrvatski.

Na pučkoj školi u Zametu talijanski kao predmet.

3. Mjesto učitelja na trirazrednoj mješovitoj pučkoj školi u Rukavcu.

Učevni jezik hrvatski.

Dohodci ustanovljeni su u pokrajinskom zakonu za Istru od 5. junija 1908. Z. Z. L. br. 32.

Natjecatelji podnieti će pravilno obložene molbe propisanim putem do 6. maja 1909. na ovo vijeće.

Volosko, 23. marča 1909.

Predsjednik:

Baron Schmidt-Zabiérow v. r.

Na četverorazrednoj pučkoj školi sa tal. naukovnim jezikom i njemačkim kao slobodan predmet u Lovranu raspisan je do 6. maja 1909. natječaj za mjesto def. podučiteljice. (Kot. šk. vijeće Volosko 23./3. 1909. br. 103/1.)

Na mješovitoj dvorazrednoj školi sa slov. učevnim jezikom u Hrušici, raspisan je natječaj za mjesto učiteljice III. reda do 6. maja 1909. (Kot. škol. vijeće Volosko 23./3. br. 103/1.)

Kotar Krk.

Iz sjednice kotarskog školskoga vijeća u Krku, koja se držala dne 30. ožujka, vadimo:

Priopćuje se, da Zemaljski odbor nije uvažio predloga posljednje učiteljske konference, da se za učiteljsku djecu ustroji nekoliko jubilarnih stipendija, pošto je već odredio 200.000 kruna za siromake uopće; bilo je otvoreno 10 učiteljskih mjesta u kotaru, al za nekoja nije nitko molio; povišila se penzija i onim udovicama, kojima su supruzi umrli i prije sankcioniranog zakona; u Dobrinju ustraja se početkom buduće škol. godine trirazrednica; učitelj U. dobio je kvinkvenij; odobren je

predlog, da se buduća učiteljska konferenca drži na 21. i 22. svibnja u Dubašnici; za suplenta u B. preporučilo se N.; u K. namjestilo se P.; penzionirani su P. i J.

Glede učiteljskih stanova u Kotaru, pošto je došlo na mnogim mjestima do nesuglasica, zaključuje se, da se umoli Zemaljsko škol. vijeće, nek izdade jedan normativ o veličini sobâ.

Za definitivno namještenje molila su za mušku školu u Baški tri molitelja i to: M., S. i K.; za žensku školu u Baški pet moliteljica F., B., R., M. i Č.; za Poljica dva molitelja J. i Z.; za Punat G.; a za Krk V.; dočim za Omišalj, Dubašnicu, Vrh, Kornić i Resiku nije nitko molio.

Molba učitelja B za promaknuće, pošto ga se ostavilo u III. redu, a po novom zakonu morao bi doći u II. red, prima se uz preporuku.

Molba jednog učitelja za remuneraciju, što je u vrijeme bolesti drugog učitelja podučavao i njegov razred, ne može se usvojiti, jer nije dokazao, da je držao na tjedan preko zakonitog broja sati poduku.

Podupiranje »kućnih štedionica« školom ne može se toliko zagovarati, pošto naša djeca retko do novčića dođu, a kada i dođu, izruče ga obično roditeljima.

Molba jedne učiteljice za oprost od prekinuća službe za vrijeme od 15 dana, kad je bila premještena u naš kotar, preporuča se, da joj se i tih 15 dana isplati.

Kotar Pula.

Raspisano je mjesto nadučitelja na dvorazrednoj hrv. školi u Krnici.

Kotar Kopar.

Škole i učiteljstvo u općini Buzet.

1. Buzet-grad ima hrvat. dvorazrednu mušku školu i dvorazrednu žensku. Upravitelj jedne i druge škole je Vinko Šepić, nadučitelj II. reda, učiteljica II. reda je Tereza Golmajer, podučitelj Kazimir Rade i podučiteljica Delpin.

Buzet-grad ima i dvorazrednu talijansku školu. Učitelji Marini i Spadaro.

2. Sovinjak ima dvije jednorazrednice: talijansku i hrvatsku. Hrvatski učitelj Zlatić Marko i tal. Gherli.

3. Draguč ima kaošto i Sovinjak. Hrvatski učitelj Mate Černjeka, tal. Jacuzzi.

4. Hum ima hrv. jednorazrednicu. Učitelj A. Jakac. U Humu jest također Legina jednorazrednica i Legino zabavište.

5. U Movražu je slovenska jednorazrednica; učitelj Semić Valentin.

6. Črnica ima pomoćnu školu; obučava svećenik Brozović.

7. Vrh ima pomoćnu hrv. školu; obučava župnik Fran Peršić.

8. Račice imadu jednorazrednu Družbinu školu. Učit. gđa. Hermina Begović.

9. Grimalda ima pomoćnu hrv. školu; obučava župnik Andr. Mikiša.

10. Slum ima hrv. jednorazrednicu; učitelj J. Sirotić.

11. Brest ima hrv. jednorazrednicu; učitelj Josip Zlatić.

12. Lanišće ima hrv. trostrazrednicu; učitelja sada samo dva: nadučitelj Mate Zlatić i podučitelj Rudež.

13. Brgudac imao dosada jednorazrednu Družbinu školu. Sada nije namješten nitko.

14. Rakitovac ima slov. jednorazrednicu. Družba je namjestila učiteljicu Ivku Jerbić.

Općina Buzet ima 11 javnih pučkih škola i to 7 hrv., 1 slov. i 3 tal. Sve broje 16 razreda. 11 razreda jest hrv., 3 tal. i 1 slov.

U općini su tri Družbine škole, jedna Legina i jedno Legino zabavište.

Konačno ima u bužetskoj općini 4 pomoćne hrv. škole. Čitava općina Buzet broji 15 škola sa 20 učiteljskih sila (13 hrv., 2 slov., 5 tal.)

Tri učiteljice ženskih ručnih radnja podučavaju, gdje muške sile nastavaju (gđice. M. Božić, J. Vivoda i Dolžan M.).

Općina Buzet broji 18.328 žitelja. Na 916 ljudi dolazi jedna učiteljska sila.

Tečaj za analfabete otvorio je 19. III. o. g. učitelj Črneka u Draguču. Polaznici su veoma marljivi. Poučava se nedjeljom i u blagdane.

Želimo sretan uspjeh i očekujemo, da će se učitelji i drugud maknuti.

Pravo za pravo je poučavanje analfabeta stvar učitelja. Ne sumnjamo, da će vlada i novčano podupirati učitelje u ovom plemenitom nastojanju.

Ženske na njemačkim sveučilištima.

Na njemačkim sveučilištima bavi se ove zime naukom 1077 sveučilišnih građanka,

koje su sa svim pravima i svjedodžbom zrelosti valjano upisane. Prije tri godine bilo ih je 140. U Njemačkoj su samo još dva grada, koji ne pripuštaju žene potpuno na sveučilište, jer primaju samo hospitantice — Strasburg i Rostock. Gotovo polovica immatrikulovanih žena bavi se filozofijom, filologijom i srodnim strukama, jedna trećina uči medicinu, matematiku i prirodoslovne nauke studira 147, 14 pravo, 37 državopravne znanosti, 36 zubarstvo i 4 farmaciju, 3 slušateljice proučavaju evanđeličko bogoslovlje, ma da za sada nemaju izgleda, da se njime okoriste u praksi.

Učiteljica — gradski načelnik.

Engleski gradić High-Vycombe, poznat sa svoje industrije stolaca, nedavno je izabrao učiteljicu Miss Dove za načelnika. Ona je prvi ženski načelnik u Engleskoj.

Školske nadzornice.

U Engleskoj ima 28 školskih nadzornica. Budući da se pokazalo, da taj broj nedostaje, zaključila je školska vlast, da se broj školskih nadzornica poveća.

Pedagogički kongres

sprema »Polskie Towarzystwo Pedagogiczne« u Lavovu dne 4. i 5. srpnja. Radit će se u pet odjela kroz dva dana. Program kongresa jest ovaj:

Prvoga dana: I. skupna sjednica: a) otvorenje, b) pozdravi gostova, c) predavanje »Vjersko-ćudoredni odgoj u Poljskoj kao faktor narodnoga odgoja, d) razdioba u odjele; 1. prosvjetni, 2. tjelesno odgojni, 3. za pučku školu i učiteljsku, 4. za odgoj djevojaka, 5. odio za srednju školu, 6. za prosvjetna udruženja.

II. Po podne prvoga i do podne drugoga dana zasjedat će odjeli, koji će poslovati ovako: 1. prosvjetni odio: a) osnove narodnoga odjela, b) kako moraju svi staleži nastojati, da se postigne jedinstvo narodnoga odgoja, c) uzajamna pomoć u uporabi znanstvenih i odgojnih sredstava, d) nauka poljske historije u poljskoj školi, e) temelji didaktike novoga vijeka i poljska škola. 2. odio za tjelesni odgoj: predavanje »fizički odgoj u duhu narodnih potreba, razdijeljeno na troje: a) školska higijena i potreba zdravlja, b) tjelesno vježbanje nužno za razvoj fizičkih sila po osnovama higij. i fiziološki, c) higijena — školski rad. 3. odio za narodne škole: a) dijeljenje

pučkih i učiteljskih škola na dva tipa, b) reforma građanskih škola i podizanje strukovnih. 4. odio za odgoj djevojaka: Predavanje o odgoju djevojaka prema savremenim potrebama. 5. odio za srednju školu: a) reformno gibanje na polju srednjega školstva, b) stanje srednjih škola u Austriji, c) o povjesnoj obuci u srednjoj školi s osobitim obzirom na poljsku povijest, d) što zahtijeva srednja škola od djeteta, koje joj šalje pučka škola, e) o reformovanoj srednjoj školi. 6. odio za prosvjetna udruženja: Zajednički rad svih prosvjetnih udruženja u svrhu što temeljitije pučke prosvjete. Po podne skupna sjednica, u kojoj će se vijećati o prijedlozima pojedinih sekcija. Zaključak.

Ústřední Matice Školská.

To je društvo poput naše Družbe sv. Ćir. i Met, koje podiže česke škole tamo, gdje Nijemci češkoj djeci ne daju naobrazbe u mater. jeziku.

To je društvo imalo 25. III. 1909. svoju glavnu god. skupštinu. U svemu uzdržava škol. matica u Češkoj 45 pučkih škola sa 84 razreda, u Moravskoj 11 pučkih škola sa 18 razreda, u Šleskoj 7 pučkih škola sa 31 razredom, zabavišta u Češkoj 34 u 43 odjela, u Moravskoj 16 u 24 odjela, u Šleskoj 4 u 4 odjela. Sve te škole polazi 11.788 djece, koju podučavaju 353 učitelja.

Sve je to Maticu koštalo prošle godine ogromnu svotu od 856.034 K 39 h; deficita je bilo 77.000 K. Društvo je imalo 400 podružnica (Schulverein ih ima 1200).

Do prošle godine bio je prihod Matice uvijek veći nego onaj Schulvereina, koji odnarođuje slavjan. djecu.

Od samog narod. biljega imala je Matica 7627 K!

Stanje pučkih škola u Kranjskoj.

Prije šezdeset godina bilo je u Kranjskoj 80% za školu dorasle djece bez obuke. Tada je bilo u Kranjskoj 7 glavnih škola, 93 trivijalne, 4 ženske, 5 šegrtskih i 101 nedjeljna. Školu je polazilo 21.297 djece, a nije jih polazilo 46.265. Prošle godine bilo je u Kranjskoj 414 javnih privatnih pučkih škola. Od tih je bilo 29 škola za nevol'u, u ko ima u nedostatku zgrada i učitelja rade svećenici, 185 jednorazrednih,

108 dvorazrednih, 46 trirazrednih, 37 četverorazrednih, 26 peterorazrednih, 4 šestorazrednih. 1 sedmorazredna, 5 osmorazrednih. 1 ekspozitura i 18 privremenih. Ženskih škola bilo je 33, muških 22, mješovitih 269. U svim školama bila su 923 razreda. Zabavišta bilo je 17, šegrtskih škola spojenih s pučkim školama bilo je 19. Djece je bilo 94.227; od toga je polazilo školu 86.201 (43.917 m. i 42.284 ž.) Učitelja bilo je 500, učiteljica 434.

Novo prosvjetno društvo u Pazinu.

Ime i sjedište društva. Društvo nije političko. Zove se: Katoličko-hrvatsko društvo: »Hrvatsko pučko sijelo«. Sjedište ima u Pazinu.

Svrha društva je: a) krijepti među članovima vjersku i narodnu svijest, naobražavati ih na temelju katoličke vjere u narodnim i socijalnim dužnostima, osobito po načelima izraženim u socijalnim okružnicama Lava XIII., pospješivati također njihovo tjelesno blagostanje; b) priređivati im poštenu zabavu; c) brinuti se za njihovu strukovnu naobrazbu i č) za njihovu pravnu zaštitu; č) priučavati ih štednji i umjerenosti.

Sredstva za postizavanje svrhe društva jesu: a) društvena knjižnica i čitaona; b) poučna predavanja, sastanci, govori u društvenim prostorijama; c) poštena zabava kao pjevanje, sviranje, deklamacije, zabave, igre, kazališne predstave, tjelovježba.

Holandija za udaju učiteljica.

Savez učiteljskih društava u Holandiji, koji broji 5016 muških članova i 2494 ženskih, izjavio se nedavno sa svim glasovima protiv 2 glasa, da učiteljice ostanu u službi i onda, kad se udadu.

Grad München

ima 93 pučke škole, od tih se u 39 nalaze školske kupelji, gdje se kupu 91% školske djece. U 19 je škola uvedena prehrana djece, 22 škole imaju svoja sklizišta. Školski vrtovi zauzimaju 10.000 četvornih metara; a školski kuhinjski vrtovi iznose 1730 četvornih metara. München ima 19 školskih liječnika i 1 škol. liječnicu.

JAN BAŠTA

Schönbrunn kod Egera (Cheb) Češka.

Najčuvanjija torika glazbila, poznata na sve strane sa svoje solidnosti, preporučuje p. n. gg. najboljim izvođačima i t. u. g. g. za komornu i orkestru: violu, čelo, bas, citru, klara prvog reda, prikladnog zvuka i lakog tona; drvena i limena gajzabila, osobito garantovane izdržljive. Želje za sve namjene, potpuno posle za vještake sa ljepljivim i drvenim lutkama, franko, poslato (za 9, 10, 12 i 15 tor.)

Cijenel. budava i franko.

Najbolji izbor za radavu.

Sve glazbila napravljaju se odmah vijetih i računaju na najostrija.

Stare posle i cela izmjenjuju se sa novima. Prvi neposredni izbor za nabavu gramofona i najpošteniji plaća.

Vele štovanu gospodine!

Postava posle kako ukusnom opreziom, tako i priljupim glasom zadovoljuje me u potpuno mjeri.

Uvjerem sam, da je daznost svakog svijestnog Čeha, da gudačacke potrebitine nabavlja kod Vase Čeha, jer se u realnosti ne može u Vama takmiti nijedna torika. Želim Vam lijep uspjeh i sreću u svakom glasu i uspjehu prijateljski odan.

T. V. Makapi, upravitelj škole.

L. 29. XII. 1909.

Na kumitje iz drugu ruku od neproizvoda, obratite se izravno na nas.

Štovani gospodine!

Kad 1886 mogao, topla bili Vam ruzeno desatim za solidnu i lijepu poslijku znamenitog glazbila od Vase torike. Ništa nije izgubilo, a dobilo je svjetlost, ohan ton i tako se vlada mije. Vasa me je torika iznenadilo: Sretni Vam bio trud! Sa pozdravom

Stefanovica, 17. rujna 1904. I. Platak, učitelj.

Klijesna pokretljiva priznanja od p. n. gg. učitelja i zboravoda toričaca u izravnom i valjanom glazbenim glazbila.

Originalne korice

„Narodne Prosvjete”
i „Mladog Istrana”

dobivaju se u

Narodnoj tiskari, knjigoveznici i papirnici

LAGINJA i DR.
PULA, Via Giulia 1.

Cijene koricama:

PROSVJETE sa poštarinom K 140.

ISTRANA „ „ „ — 60.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamogodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrebštine školske, uredovne i zasebne, koje zašjecaju u knjžarsku, papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.

Na skladištu imadem veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sve glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu Čirilo-Methodske marke, papiriće, tuljčice, olovke, brisala, razglednice i histovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa velestovanjem:

Knjžara, papirnicea i knjigoveznicea

IVAN NOVAK - PAZIN.

UTEMELJENA

ODDNE 1904.

TELEFONA BROJ 39.

POST. ŐEKA BROJ 60.797.

= = Papirnica. = =

Tvornica pečata.

NARODNA TISKARA
- I KNJIGOVEŹNICA -

LAGINJA I DRUG.

ULICA GIULIA, 1. = PULA = ULICA GIULIA, 1.

Preporuča sl. učiteljstvu slijedeće
- navedene školske tiskariće: -

Alfabetički popis. - Glavni imenik.
Inventar. - Iskaz izostataka.
Iskaz o okolnosti učenika.
Iskaz djece o obvezatnosti po-
laska škole. - Ispitna svjedodžba.
Kronika. — Maticea.
Namira vrhu učiteljske plaće.
Odlaznica. - Otpusnica.
Opravični zapisnik.
Popis knjižniće. - Razrednića.
Svjedodžba polaznica. - Školske
obaviješti. - Tjednik.

Naručbeni koledar za g. 1909.

popisom svih školskih, općinskih, crkve-
nih, posujilničkih i sudbenopravnih
tiskanica, kao i popisom svakovranih
pisarničkih potrepićina.

Šaljemo na zahtjev franko i badava.